

קובץ

באר התורה

(רח)

פרשת משפטים, שקלים - דיני ארבע פרשיות

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

תוכן העניינים:

5	הלכות ארבע פרשיות.....
5	פתיחה להלכות ד' פרשיות
6	סדר ארבע פרשיות
7	זמן אמירת חצי קדיש
7	שכחו לקרוא ארבע פרשיות.....
9	תשלומין לפרשת שקלים.....
10	תשלומין לפרשת זכור.....
10	תשלומין לפרשת פרה.....
11	תשלומין לפרשת החודש
11	טעו וקרו פרשת שקלים לפני הזמן
13	טעה המפטיר והפטיר את הפטרת פרשת השבוע במקום של ארבע פרשיות.....
13	דיני קריאת פרשת זכור.....
14	חיוב נשים בפרשת זכור
16	חיוב קטן בפרשת זכור
17	לויים וכהנים בעלייה לפרשת זכור.....
17	הפטרת פרשת זכור.....
17	דין מי שלא שמע פרשת זכור.....
18	זכירת עמלק בפרשת כי תצא
20	זכירת מעשה עמלק בכל יום.....
20	דקדוקים בקריאת זכור
22	דקדוק הקריאה במילה 'זכר'.....
22	קריאת פרשת זכור עם הבעל קורא.....
23	בעל קורא שקרא במקום אחר
23	קריאת פרשת זכור במקום ציבור גדול
23	כוונה בפרשת זכור
25	הבנת פירוש המילים.....

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

- 25 ברכה על זכירת מעשה עמלק.
- 26 עליית קטן לארבע פרשיות
- 26 עמידה בקריאת ארבע פרשיות.
- 27 קריאת ארבע פרשיות שמו"ת
- 27 פיוט מי כמוך
- אדם שנמצא במטוס ומתפלל האם יטול ידיו בשירותים או
 28 ישפשף ידיו
- האם צריך נטילת ידים שנוגע בתינוק במקומות המכוסים 31
- בדין ברוב עם הדרת מלך בקריאת המגילה לנשים מכתב לגם אני
 34 אודך תשובות הגרמ חליוה חלק מ.
- האם במנין של נשים יש את הדין של ברב עם הדרת מלך 37
- חיוב ושמח את אשתו בשנה ראשונה שהשנה מעוברת 38
- בדין ברכת שחלק מכבודו בראיית מלכים מדוע לא מברכים על
 41 הארמון או בהסרטה.
- אשר יצר או ברכת המזון, מים אחרונים בנטילת ידים אחרי
 43 יציאה מבית הכסא – מכתב לקובץ בעקבי שיח חלק ג
- הוספות לבאר התורה רז. 46
- הוספה בדין ברכת ברוך שפטרני מחכם אחד שליט"א 46

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

הלכות ארבע פרשיות

פתיחה להלכות ד' פרשיות

כתב במשנ"ב (סימן תרפ"ה סק"א) חז"ל תקנו לקרות ד' פרשיות בשנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן לזכרון ד' דברים והם אלו.

הראשונה היא **פרשת שקלים** לזכרון מצות מחצית השקל שיתבאר בסמוך שהיו מחוייבים ליתן ללשכה לקרבן התמיד בכל שנה¹.

השניה היא **פרשת זכור** לזכור מעשה עמלק וקורין אותה בשבת שלפני פורים לסמכה למעשה שהיה מזרע עמלק וכדי להקדים זכירת מחיית עמלק לעשייתה וכדכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים.

השלישית היא **פרשת פרה אדומה** והיא בשבת שקודם פרשת החודש שכן היה שריפתה במדבר סמוך לניסן כדי להזות בה את ישראל באפר החטאת מיד אחר הקמת המשכן כדי שיהיו טהורים ויוכלו לעשות הפסח בזמנו לכך קורין פרשה זו להתפלל לפניו ית' שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה.

הרביעית **פרשת החודש** בשבת הסמוך לר"ח ניסן כדי לקדש חודש ניסן דכתיב בתורה החודש הזה לכם ראש חדשים אבל אין זה עיקר הקידוש כי עיקר הקידוש הוא בעת ראית הלבנה שמקדשין אותו הב"ד ואין הקריאה הזאת אלא מדרבנן. עכ"ל המשנ"ב.

¹ . ואמנם מצאנו בפוסקים עוד טעם לקריאת פרשת שקלים, בתיקון יששכר דף עב ע"ב והו"ד בשלחן גבוה סק"א כתב הטעם בשם מסכת סופרים לפי שצפה הקב"ה שעתיד המן לשקול שלקים על ישראל ולפיכך הקדים שקליהם לשקליו, ועיין בשו"ת יחו"ד ח"ז סי' פח. עוד טעם כתב במקראי קודש פורים סימן ג' שהוא זכר לקריאת פרשה זו בבית המקדש.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

סדר ארבע פרשיות

בשבת שלפני ראש חודש אדר הסמוך לחודש ניסן (דהיינו בשנה מעבורת אדר ב' ולא אדר א') מוציאים שני ספרים² וקוראים בשני פרשת שקלים ומפטירים ויכרות יהוידע, ואם חל ראש חודש ביום ראשון נוהגים בירושלים לומר בסוף ההפטרה פסוק ראשון ופסוק אחרון של הפטרת מחר חודש ושבת שאחר זה, מפסיקים וקוראים רק בפרשת השבוע.

ואם חל ראש חודש להיות בשבת, קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא עד ועשית כיור נחשת, ומפטיר ויכרת יהוידע, ומוציאין שלשה ספרים, באחת קורא פרשת השבוע, ובשני של ראש חודש, ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים.³

בשבת שלפני פורים מוציאים שני ספרים, וקוראים בשני פרשת זכור, ומפטירים פקדתי.

בשבת שאחר פורים מוציאין שני ספרים וקוראים בשני פרה, ומפטירים בן אדם בית ישראל וכו' וזרקתכי עליכם וכו', ביחזקאל פרק ט"ו.

בכ"ט אדר מוציאים שני ספרים, וקוראים בשני החודש הזה לכם, ומפטירים בראשון באחד לחודש, ביחזקאל סמ"ה.

אם חל ראש חודש ניסן בשבת, מוציאים שלשה ספרים, וקוראים ששה עולים בפרשת השבוע, והשביעי קוראים בפרשת וביום השבת וכו' ובראשי חודשיכם, והמפטיר בספר שלישי בפרשת החודש, ומפטיר בראשון באחד לחודש, ומנהג הספרדים בירושלים לקרוא

². והטעם בזה שכתב בספר שערי הימי הפורים פרק א', שמוציאים ב' ספרים, משום טירחא דציבורא שלא יצטרכו להמתין בשעת גלילת הספר, ואע"פ שפרשת השבוע ופרשת שקלים כי תשא סמוכות הם ולא שייך טירחא דציבורא, מוציאים ב' ספרים, והטעם, כדי להחשיב את הקריאה ולפרסם הדבר, ומתוך כך ישימו לב שיש כאן קריאה מיוחדת.

³. שו"ע סי' תרפ"ה ס"א.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

בסוף ההפטרה בפסוק ראשון ואחרון של השמים כסאי. [ואין מזכירין ראש חודש בברכת ההפטרה].

אם טעה וקרא פרשת החודש אחר פרשת השבוע, יסיים ויקרא בספר שלישי בשל ראש חודש, ויפטיר השמים כסאי.

זמן אמירת חצי קדיש

וכיון שאומרים קדיש אחרי שבעה עולים, לכן אין אומרים חצי קדיש אחר קריאת ספר שני. (משנ"ב סק"ה).

אם קראו בראשון שבעה עולים או יותר, יאמר חצי קדיש גם אחר ספר תורה הראשון.⁴

במקום שאין להם אלא ספר תורה אחד, וגוללים הספר ממקום למקום, יש לומר קדיש אחר כל קריאה וקריאה.⁵

אם שכח המפטיר לומר קדיש והתחיל בברכות ההפטרה, ימשיך בהפטרה ויאמר הקדיש אחר סיום ברכות ההפטרה, ואם נתבלבל מחמת גערת הקהל והפסיק באמצע ברכות ההפטרה ואמר הקדיש, צריך לחזור ולברך שנית את ברכות ההפטרה אחר הקדיש.⁶

שכחו לקרוא ארבע פרשיות

אם שכחו ולא קראו את הפרשה מארבעת הפרשיות, יש בזה כמה חילוקי דינים ופרטים כדלקמן:

⁴ . שו"ת יביע אומר ח"ד האו"ח ס' כב, חזו"ע פורים עמ' יט, אור לציון ח"ד פרק נ"א ס"ו.

⁵ . בשו"ת אור לציון ח"ד פרק נא תשובה ו' כתב להביא מה שכתב הגר"ח"פ בספר החיים שא"צ לומר קדיש אחר כל קריאה וקריאה, אך לדינא לא הסיק כן לדינא עכת"ד.

⁶ . משנ"ב תפארת סימן תרפ"ה הערה 8 בשם תשובה בכת"י למרן הראשון זצ"ל והובאה גם בילקו"י פורים עמ' פב.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אם נזכרו אחר ההפטרה, ואף אחר תפילת מוסף, חוזרים ומוציאים ספר תורה וקוראים בברכה לפנייה ולאחריה, ואומרים חצי קדיש ומפטירים בנביא ללא ברכה, (משנ"ב סי' תרפ"ה סק"ב) [אלא אי"כ יש שם ששה שלא שמעו ההפטרה, שאז יעלה אחד מהששה הנ"ל ויפטיר בברכה].

ואם נזכרו אחר שהתחיל לברך על הפטרה ואמר השם, יגמר הברכה ויאמר קצת פסוקים מההפטרה, ובלא ברכה אחריה, ויוציאו ספר תורה ויקרא עולה אחר מענינו של יום, ואחר ברכה אחרונה יאמר קדיש ויקרא הפטרה בלא ברכה לפנייה, אך אחר ההפטרה יברך את הברכות שלאחריה.

ואם נזכרו מיד אחרי שבירך המפטיר ברכה אחרונה על ההפטרה שהיא ברכת "על התורה". יוציאו ספר תורה אחר ויניח ליד הראשונה ויאמר חצי קדיש ואח"כ יקרא הפרשה, [שקלים וכדו] ואחר כך יקרא את ההפטרה בברכותיה⁷.

7. משנ"ב שם, ויש להסתפק אם לא הגיע לברכת על התורה, האם ימשיך לגמור את הברכות ההפטרה, ונראה שלכאורה יגמור את הברכות.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

תשלומין לפרשת שקלים

אם נזכרו אחר חצות בשעת מנחה, אין לה תשלומין לשבת הבאה⁸,
ואף לא במנחה, ושב אל תעשה עדיף⁹.

⁸. הנה בדין הנ"ל אם יש תשלומין לשבת הבאה, מדברי המשנ"ב לכאורה נראה שאין תשלומין לפרשת שקלים, אך מצינו בזה מח' גדולה באחרונים, שבשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן של"ה כתב שיש תשלומין לפרשת שקלים, והטעם הואיל וקריאת שקלים בחודש אדר היא כדי להזכיר להביא שקלים למקדש כדי להקריב בניסן מתרומה חדשה עדיין יש להם שייכות לקריאתה בשאר שבתות חודש אדר, ולטעם הירושלמי במגילה פ"ד ה"ד כדי להשקים לשלקי המן א"כ עכ"פ קודם פורים עדיין יש זמן לקרות יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד סימן סח, ע"ש. אך לדנא בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן ע"א כתב לחלוק ע"ד המהר"ם שיק, וכתב, שכן כתב בשער אפרים שער ח' צ"ה. ושכן נראה ממש"כ החיד"א בספר לדוד אמת סימן ט' אות ה' שמחלק בין פרשת שקלים לפרשת פרה שפרשת שקלים אין לה תשלומין ופרשת פרה יקראו בפרשת החודש קודם קריאת החודש, ולא כתב שם טעמו, וכתב שם שבט הלוי שפרשת שקלים היא תקנה קבועה להשמיע לפני ר"ח אדר, ואין לו תשלומין, משא"כ פרה שהוא כדי לטהר את עצמו לפני הפסח בפרה אדומה ועדיין יש בזה זמן בהרחבה. עכת"ד, וע"ע בחזו"ע פורים עמ' כא, אך יש אומרים שעדיין יש לה תשלומין לפרשת שקלים בשבת הבאה אחר קריאת ספר תורה בשחרית ואפשר לסמוך על סברא זו לקרוא פרשת שקלים בשבת הסמוכה שהוא קודם שבת זכור.

⁹. כה"ח אות ה' בשם שו"ת יוסף אומץ סימן כז, אך בזכור לאברהם ח"א ערך ס"ת כתב שאם לא קרו פרשת שקלים בשחרית יקראו במנחה, ובחזו"ע פורים עמ' כא כתב שאע"פ שיש חולקים וסוברים שאפשר לקרותה במנחה שב ואל תעשה עדיף ע"ש, ועיין שו"ת התעוררות בתשובה שם שכתב שיש תשלומין לפרשת שקלים ואפשר להשלימה במנחה ויקראו כהן ולוי לפרשת השבוע ולשלישי יקראו פרשת שקלים יעו"ש, אך לדינא אין חוששין לכך וכמ"ש בחזו"ע.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

תשלומין לפרשת זכור

בפרשת זכור, יש לה תשלומין כל יום השבת, ולכן אם שכחו או לא קראו [מכל סיבה שהיא] בבוקר יכולים להשלים פרשת זכור כל יום השבת, בברכה אם יש שם עשרה שלא שמעו¹⁰.

תשלומין לפרשת פרה

אף שמצינו חילוקי דינים אם יש תשלומין לדי' פרשיות, לפרשה פרה לכו"ע יש לה תשלומין.¹¹ ולכן אם שכחו לקרות פרשת פרה,

¹⁰. כן מדויק ממש"כ בברכ"י סי' תרפ"ה סק"ג שכתב שאין תשלומין לחודש ושקלים, ונראה שפרשת זכור יש לה תשלומין, וכן כתב לדינא בשו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן כא.

אך יש אומרים שאפשר להשלים פרשת זכור אך בלא ברכה, כן מבואר שו"ת שבט הלוי ח"ד סימן עא.

¹¹. בספר אמת ליעקב למהר"י אלגאזי דיני קריאת התורה אות ה', כתב שיש להם תשלומין, וכן כתב בשו"ת בית דוד סי' ק"ו וכתב להוכיח כן מדברי הירושלמי שהובא ברש"י במגילה דף כט ע"א בדין הוא להקדים פרשת החודש לפרשת פרה וכו' והו"ד לדינא בספר לדדו אמת להחיד"א סימן ט' אות ה', וכן כתב בפתחי שערים על השערי אפרים שער ח' ס"ק סא, ובכה"ח סק"י ובסקכ"ב, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן ע"א, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ד סימן סו, וכן כתב בשו"ת יחו"ד ח"ג סימן נב שיש לפרשת פרה תשלומין לשבת שלאחריה שהיא פרשת החודש ולאחר קריאת פרשת השבוע יקראו בספר שני פרשת פרה בברכותיה ובספר שלישי יקראו פרשת החודש שבברכותיה ויפטירו הפסטר פרשת החודש, וכן כתב בחזו"ע פורים עמ' כד שאם שכחו ולא קראו פרשת פרה יש אומרים שיש לה תשלומין בשבת הבאה ויש חולקים והעיקר כסברא ראשונה ויקראו בשבת החודש ואחר קריאתה יקראו פרשת החודש כדי שהפטרה תהיה הפטרת החודש והוא הדין לפרשת זכור שיש לה תשלומין, עכת"ד, והעולה מדברי כל הפוסקים הנ"ל שפרשת פרה יש לה תשלומין בברכה, וכ"ז לאפוקי ממה שהו"ד הגרב"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ד פנ"א ס"י כתב שיקראו בשבת הבאה ללא ברכות התורה, וכתב שם לדחות ראית הבית דוד מדברי הירושלמי הנ"ל שהרי לכאורה יש להבין את שאלת הירושלמי למה פרה קודמת הרי דואי שלא עלה ע"ד הירושלמי שיקראו את שתי הפרשות החודש ופרה יחד באותה שבת

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

יכולים לקרוא פרשת פרה לפני פרשת החודש, ואח"כ יקראו פרשת החודש. [ונראה מדברי הפוסקים הנ"ל שאף אם שכחו לקרוא פרשת פרשת פרה, ונזכרו אף כמה שבועות אחר פרשת החודש, יכולו להשלים את פרשה פרה בברכה, ויל"ע לדינא].

תשלומין לפרשת החודש

אם לא קראו פרשת החודש בזמנה, אין לה תשלומין¹². אך יש אומרים שיש לקרותה אח"כ בלא ברכה¹³.

טעו וקרו פרשת שקלים לפני הזמן

אם טעו וקראו פרשת שקלים בשבת שלפניו, אינם חייבים לחזור ולקרותו בשבת שאח"כ¹⁴.

שודאי לא יטריחו את הציבור לקרא את שניהם יחד ולגלול מפרשה לפרשה אלא ודאי דהוה פשיטא שבשבת הסמוכה לניסן יקראו פרשה אחת, רק העלו שאלה שהיה צריך לקרוא את פרשת פרה בשבת שלפני ר"ח ניסן, ואת פרשת החודש בשבוע שלפניו, ותירצו שהקדימו פרשת פרה משום שהיא טהרתן של ישראל ולפ"ז אין צד לקרוא את שניהם, ולכן נראה שאין לקרותה בלא ברכה, והביא שכן כתב בשערי אפרים שער ח' סימן צ"ה שאין תשלומין אף לשבת פרה עכת"ד, ונראה דלדינא קימ"ל העיקר ככל דעת הפוסקים הנ"ל שיש תשלומין לקריאת פרשת פרה ואע"פ שיש מקום לומר סב"ל הרי הכא הספק הוא במצוה אם יש תשלומין, והכא אף אם לא נימא האי כללא הא אכתי סו"ס הרי איכא קריאת התורה, ויש לברך משום הנכנסין ומשום היוצאים ולא חוששים בזה לסב"ל. [וכמו שהארכתי בזה במק"א].

¹² . שו"ת בית דוד סימן קו וראיתו מדברי הירושלמי שהובא ברש"י עמ"ס מגילה דף כט ע"א בדין הוא להקדים פרשת החודש לפרשת פרה וכו' והו"ד בספר לדוד אמת סימן ט' אות ה', ובשו"ת יוסף אומץ סימן כז, ובפתחי שערי על השערי אפרים שער ח' ס"ק סא ובכה"ח סק"י וסקכ"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן עא ובשו"ת צי"א חי"ד סימן סו.

¹³ . בתורת המועדים עמ' עב כתב שאם שכחו יקראו אח"כ בלא ברכה.

¹⁴ . בחזו"ע פורים עמ' כו כתב שאין צריך לחזור ולקרותו אח"כ, וכתב שם

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

בהערה להאריך בזה, הנה בשו"ת דבר משה ח"א (סי' מט) כתב, שאם בשבת שאחר פורים טעו וקראו פרשת פרה צריכים לחזור ולקרוא פרשת פרה בזמנה שהוא בשבת הבאה. ודימה דין זה למאי דתנן (מגילה ו:), שאם קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה, שצריך לחזור ולקרוא המגילה באדר השני. וכ"כ המג"א (סי' תרפח ס"ק יא) וז"ל: אם טעו וקראו הפרשיות והמגילה באדר ראשון צריך לחזור ולקרותן באדר שני. אולם בשו"ת בארות המים (סי' ז) חולק על הדב"מ, והעלה שא"צ לחזור ולקרוא. והסכים עמו הגר"ח פלאג"י בספר חיים (סי' מב אות א), דשב ואל תעשה עדיף, דאיכא משום ספק ברכות להקל. וכן כתב עוד בספר חיים (סי' מ אות ז), שאם טעו וקראו פרשת שקלים בשבת שלפניו א"צ לחזור ולקרות בשבת שחל בו ר"ח אדר. כעין מ"ש הבארות המים לגבי פרשת פרה, וכל שכן כאן. ע"ש. וכן נראה דעת הרב דבר אמת (דף נט ע"ב). אמנם הרב יפה ללב (ח"ג סי' תרפה אות א, ובחלק ה סי' תרפה סק"ג) כתב, שצריך לחזור ולקרוא פרשת שקלים בשבת הבאה. וכדבריו העלה בשו"ת יד יוסף שטארסברג (ס"ס כח). אולם נראה שלענין הלכה, יש לפסוק כהגר"ח פלאג"י ודעמיה, דשב ואל תעשה עדיף. וכן הורה הלכה למעשה הגאון ר' מנחם בן הגר"ש מרדכי בעל דברי מנחם, והובא בספר זכר עשות (מע' ס אות לו). וע' בשו"ת שם משמעון מנשה (חאו"ח סי' יד). וע' בשלחן גבוה (סי' תרפה) מחודש א שכתב, שאם טעה הש"צ והקדים לקרות פר' שלא בזמנה, א"צ לחזור לקרותה בזמנה. אבל בני הישיבה חלקו עליו, ואמרו שצריך לחזור לקרותה בזמנה, כמ"ש בשו"ת דבר משה (סי' מט). ע"ש. והעיקר כדברי הרב שלחן גבוה. והרב כף החיים סופר (סי' תרפה סק"ד) הביא להלכה דברי הרב יפה ללב שחייבים לחזור ולקרות פרשת שקלים בזמנה, ואשתמטיתיה דברי הגר"ח פלאג"י וסיעתו, שפסקו להיפך, דשב ואל תעשה עדיף. וע"ע להרה"ג מהר"א פלאג"י בשו"ת ויען אברהם (סי' כה דף יא ע"ב) שאחר שהביא דברי מר אחיו הרב יפה ללב, כתב, אולם בשנת התרמ"ג אירע מעשה בכפר הסמוך לאיזמיר שקראו פרשת שקלים בשבת הקודם לשבת ור"ח, והורתי להם שבשבת הבאה שהוא בדר"ח אדר, יוציאו רק שני ס"ת, א' לפרשת השבוע וא' לקריאת ראש חודש, אלא שהמפטיר בפרשת ראש חודש קודם שיברך ברכה אחרונה יקרא פרשת שקלים מתוך חומש, ואח"כ יברך ברכה אחרונה של הס"ת, ויפטיר בפרשת ראש חודש "השמים כסאי". ופסוק ראשון ואחרון של הפטרת שקלים, ויברך ברכות הפטרה שלאחריה. ע"ש. עכ"ד.

אך בספרו שו"ת יביע אומר ח"ח חאו"ח סימן טו אות כ' כתב בסו"ד בזה"ל: כל קבל דנא ראיתי להרה"ג מהר"ר שמעון מנשה בשו"ת שם משמעון (חאו"ח סי' יד) שהאריך למעניתו בדין זה, ותמה על הגהמ"ח שתפס כד' הבארות המים,

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

טעה המפטיר והפטיר את הפטרת פרשת השבוע במקום של ארבע פרשיות

אם טעה המפטיר ואחר שקרא את אחת מארבע הפרשיות, הפטיר את ההפטרה של פרשת השבוע, אם נזכר באמצע ההפטרה מפסיק וקורא ההפטרה של הפרשיה שקרא קודם לכן, ויברך לאחריה, ואם כבר סיים את הפטרת פרשת השבוע וכבר בירך, יחזור ויקרא את ההפטרה של הפרשיה מארבע פרשיות בלא ברכה לפניו ולאחריה.¹⁵

דיני קריאת פרשת זכור

נח' הראשונים האם פרשת זכור מדאורייתא או מדרבנן, ועיין בהערה.¹⁶

והעלה שהעיקר להלכה כהדבר משה וסיעתו, וכן בג"ד צריך לחזור ולקרות פר' שקלים. ושוב נסתיע גם מדברי היפה ללב הנ"ל. ע"ש. ותשובתו הרמתה היא לו נדפסה גם בספר יפה ללב ח"ה (סי' תרפה) ע"ש. וכ"כ הרה"ג ר' יעקב סופר בספר כף החיים (סי' תרפה סק"ד וכג) ע"פ היפה ללב ח"ג. וכן נ"ל עיקר לדינא. וע"ע בכף החיים (סי' קמו ס"ק טו"ב). ודו"ק. עכ"ל, ונראה מדבריו שכן צריך לחזור, ולכן נראה לכאורה שיש לחזור בלא ברכה, וגם שמא יהיו שם אנשים שלא היו באותו בית הכנסת.

ואמנם בילקו"י פורים עמ' נד כתב העיקר לדינא כמ"ש בחזו"ע שם, וכתב שם בהערה שאע"פ שיביע אומר צידד אחרת, מ"מ נראה שהעיקר כמשנה אחרונה, ולכאורה לענ"ד יש להחמיר לקרוא בלא ברכה כמ"ש, אך אין לבוא אחר המלך.

¹⁵ . הנה בכה"ג הרי הוא תלוי במח' הפוסקים לכאורה אם שכחו את הקריאה של הפרשות וסיימו הפטרת פרשת השבוע, ולכן נראה לדינא שיחזור בלא ברכות, כן כתב בחזו"ע פורים עמ' כב, וכן כתב לדינא בספר הורני חוקיך חנוכה פורים עמ' רכו אות ד' מדנפשיה, ופלא שלא זכר בזה דברי החזו"ע.

¹⁶ . איתא בגמ' מגילה יח', תניא, זכור', יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח, הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור' בפה". ומבואר שיש חיוב לקרוא פרשת 'זכור'. ונחלקו הראשונים האם החיוב מדאורייתא או מדרבנן. ומצינו ארבעה שיטות בראשונים, (א). דעת התרומת הדשן (סימן קח) והשו"ע (או"ח

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

חיוב נשים בפרשת זכור

לכתחילה יש לנשים לבוא לבית הכנסת לשמוע פרשת זכור, אך למעשה נהגו הנשים להקל בזה, והמחמירות בזה תע"ב¹⁷.

סי' קמ"ו ס"ב) שמדאורייתא צריך לקרוא בס"ת בפני עשרה, ומדרבנן צריך לקרוא בשבת הסמוכה לפורים, כמבואר במס' מגילה דף כט. [אך בשער הציון סי' תרפ"ה סק"ה כתב להעיר ע"ז שאין לזה מקור ברור, ומה שהביא בזה מדברי הרא"ש בברכות דף מז ע"ב שר"א שחרר עבדו הוא מדרבנן כדי לקרותה בציבור עי"ש].

ב). דעת התוס' (ברכת יג) והריטב"א (מגילה יז, והו"ד במשנ"ב סי' תרפה' סק' יד') שמדאורייתא צריך לקרוא בס"ת ואף ביחיד, ומדרבנן צריך לקרוא בעשרה.

ג). דעת הרשב"א (ברכות שם) דמדאורייתא די לקרוא את פרשת 'זכור' מתוך חומש [שדינו כבע"פ] ומדרבנן צריך לקרוא בס"ת בעשרה.

ד). דעת הרמב"ם (פ"ה ה"ה) והרמב"ן (עה"ת פרשת כי תצא) דמדאורייתא צריך לזכור בפה את מעשיו הרעים של עמלק ואין צריך דוקא את קריאת פרשת 'זכור', ומדרבנן צריך לקרוא בס"ת בעשרה.

ה). בראב"ד בפירוש לתורת כהנים ריש פרשת בחוקתי כתב שדי ללמוד הלכות מגילה, וכן כתב בשו"ת ארץ צבי סי' עז בשם הר"ש משאנץ שאפילו בלימוד הלכות מגילה מקיים מצות עשה יעו"ש

ולדינא, במשנ"ב סי' תרפה' ס"ק טז' נראה שנקט לדינא כדעה הנ"ל, אך לדעת השו"ע נראה שהוא מדאורייתא אף הקריאה בעשרה, אך יש לעיין בדברי השו"ע ממש"כ בסימן תרפ"ה שכתב יש אומרים, ומוכח דלא ס"ל הכי לדינא, ונפק"מ במי שאין לו ספר תורה.

¹⁷. בספר החינוך (מצוה תרג) כתב שמצוות מחיית עמלק, נשים אינם חייבות בזה, אבל במנחת חינוך שם כתב לתמוה ע"ד ממה שמבואר בגמ' בסוטה דף מד ע"א שבמלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו כלה מחופתה וכו', וסיים שלכן נראה שכל ישראל חייבים במצוה זו כמו בכל מצוות עשה שאין הזמן גרמא, אך למעשה נח' בזה הפוסקים, שבשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' תק"ט כתב שאין מחיית עמלק דוחה שבת ולכן הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ובספר מרחשת ח"א סימן כ"ב כתב דהוי מצות עשה שהזמן גרמא משום שלילה לאו זמן מלחמה הוא כדאיתא ברש"י דף ג' ע"א ד"ה איש, ובשו"ת תורת חסד ח"א

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אף יש שהחמירו שלא להוציא ספר תורה עבורם, לדינא מותר להוציא להם ספר תורה במיוחד לנשים לקרוא להם פרשת זכור בלא ברכה¹⁸.

סימן לז כתב, מנהג הנשים שלנו שמעולם אינם שומעות קריאת פרשת זכור כלל וכו' ובמדינת פולין לא נהגו הנשים לילך לבית הכנסת לשמוע קריאת זכור וכו' ומי ששמע על גדול אחד שהיה מצריך ומהדר שישמעו הנשים פרשת זכור, מי יודע אם נאמנה שמועתו וגם אם כנים הדברים, דעת יחדיאה הוא, ואין מהראוי להחמיר בזה כי חומרא דאתי לידי קולא הוא שיבואו הנשים על האנשים וכו' עי"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת ערוגות הבושם סימן רה, וכן כתב בשו"ת ציץ הקודש ח"א סימן נא, ובשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן ה', וכן כתב בשו"ת דברי חיים ח"ב ס' יד ד"ה תשובה שקריאת ד' פרשיות נשים פטורות, וכן הו"ד החזו"א שהשיב שהנשים פטורות מקריאת זכור. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ד פרק נא תשובה ז' שנשים מעיקר הדין פטורות מקריאת פרשת זכור, אך מ"מ טוב שתשתדלנה ללכת ולשמוע את הקריאה אלא א"כ קשה להן וכגון שמטופלות בילדים וכדו',

אך כדברי המנ"ח, כן כתב בשם שו"ת בנין ציון ח"ב סימן ח' שכתב בשם רבי נתן אדלר זיע"א רבו של החת"ס שציוה אף על המשרתות ללכת לבית הכנסת, וכן כתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן א' אות ה', ובדרכי חיים ושלום אות תתלה, וכן כתב בשו"ת חזון נחום סי' פה, וכן כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין שאף אי נימא שמה"ת פטורות מדרבנן חייבות, וכן כתב בשדי חמד כללים מערכת זיין כלל יג יעו"ש.

והנה בשו"ת תורת חסד שם כתב שסגי שיצאו ע"י חומש, אך כ"ז לדעת המשנ"ב אך לדעת השו"ע יש לצאת מספר תורה ולפי"ז אי נימא שחייבות יש להוציא ספר תורה בשבילם, וראה בזה בהערה הבאה.

¹⁸ . כן כתב לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סימן סח, וכן בשו"ת קנין תורה ח"ז סימן נג, ובשו"ת שרגא המאיר ח"ו סימן קטז, וכן כתב לדינא בפסקי תשובות סימן תרפ"ה אות ה' שאין לקרוא במיוחד לנשים ויש בזה חשש טלטול ס"ת שלא לצורך, ולכן שיהיו אז בבית הכנסת עשרה אנשים, וגם לדעת השו"ע שחיובו בעשרה, ושכן כתב בספר הליכות בת ישראל פרק כב הערה ג' בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

ומ"מ העיקר לדינא שאפשר להוציא ספר תורה עבורה, וכמ"ש בחזו"ע פורים

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אשה שהלכה כל שנה ושנה לשמיעת קריאת פרשת זכור, ובשנה אחת לא יכולה, מחמת אונס, אינה צריכה התרת נדרים¹⁹.

גם אשה שאינה יכולה להגיע תקרא פרשת זכור מתוך חומש (לצאת ידי חובת הראשונים שמהני בכה"ג, וכן כתב לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שם).

חיוב קטן בפרשת זכור

יש לחנך קטן לשמיעת פרשת זכור מגיל חינוך²⁰.

עמ' י', וכתב שם בהערה, בזה"ל: ונהגו עתה בכמה מקומות שבשבת זכור בשעות הצהרים נאספות הנשים ומוציאים להן ס"ת וקוראים בו קריאת פרשת זכור בלי ברכה, ומנהג נכון הוא. ויש מי שכתב לפקפק בזה, על שמוציאים ס"ת בשביל נשים, ואין דבריו מוכרחים, והרי רבים מוציאים ס"ת בחודש ניסן בשביל קריאת פרשת הנשיאים, וכמ"ש בשו"ת תורת יקותיאל (סי' מו), שכן נהג הגאון בעל ערוגת הבושם, ועוד רבנים מגדולי הדור. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי ח"א (סי' לב). אף על פי שאין קריאה זו אלא מנהג, שנזכר בשל"ה (דף קמ ע"ב), ובאחרונים (סי' תכט). ולית דחש למ"ש הגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חאו"ח סי' טז), שגם ביום שאין בו קריאת התורה יש איסור לקרות בס"ת בלי ברכה. ע"ש. וכבר השיב על זה הגאון ממזנקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סי' תרסט). ע"ש. הילכך גם כאן מותר להוציא ס"ת לקרות בו, כדי לזכות גם את הנשים בקריאת פרשת זכור, שלדעת כמה גדולים חייבות הן בשמיעת קריאת פרשת זכור. וע"ע בשו"ת חיי הלוי ח"ב (סי' מד אות יב). ובמש"כ בספר חזון עובדיה ח"ב (בהל' חודש ניסן עמוד ב והלאה). ואין להאריך. עכ"ד החזו"ע.

¹⁹ . וי"ל שכיון שהוא מנהג טוב, מועיל להסתמך על ההתרת נדרים, שעושים בערב ר"ה, וגם י"ל שאפשר להסתמך ע"ד הדגול מרבבה, וכמ"ש בתקופת הקורונה בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה, וכן כתב להתיר במקום אונס הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בספר הורני חוקיך עמ' רלג.

²⁰ . בספר חינוך הבנים כהלכתו חלק ב' עמ' תקמוז כתב שפשוט שחייבים הקטנים בפרשת זכור כיון שהוא חמור יותר מקריאת התורה שבכל שבת שבת שזהו חוב גמור על כל יחיד ויחיד, וכן כתב בנשמת שבת ח"ב סי' רס"ד, וכתב לציין שם שבספר מקדש ישראל פורים סימן כ"א כתב שכלפי פרשת זכור

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

לויים וכהנים בעלייה לפרשת זכור

יש נזהרים שלוי וכהן לא יעלו לפרשת זכור²¹.

הפטרת פרשת זכור

אחר קריאת פרשת זכור מפטירים בשמואל א' פרק טו "פקדתי את אשר עשה עמלק".

דין מי שלא שמע פרשת זכור

מי שלא שמע פרשת זכור, ישמע קריאת פרשת עמלק בפורים, ויכוון לצאת בה ידי חובת פרשת זכור.

שזמן החינוך הוא משיכול לזכור מעשה עמלק ומצות מחייתו שזהו עיקר המצוה.

ושוב ראיתי בספר תשובות והנהגות פורים עמ' י שכתב הגרמ"ש שיש לחנך קטן לפרשת זכור וראוי להסביר לו הפרשה. ע"ש, וע"ע בספר הורני חוקיך עמ' קלד כתב שיש חיוב חינוך לפרשת זכור הוא מגיל קטן שיכול לשמוע בנקל, שהוא גיל קטן יותר מחיוב שצריך לשמוע קריאת התורה, ובודאי שכבר מגיל 6 יש חיוב, עכת"ד.

ולכאורה יש לעיין שכיון שקטנים לאו בני מלחמה נינהו, וא"כ אינם חייבים בפרשת זכור.

ושוב הראוני בזה מש"כ בספר שושנת ישראל פורים עמ' ו' שכתב בריש דבריו לתמוה מדוע בפוסקים לא כתבו חובת חינוך כמו שהובא אצל מגילה בס"י תרפ"ט, שהרי שיהיה גדול יהיה ראוי למלחמה וממילא שייך בזה חינוך, וראה עוד מש"כ לפלפל בזה בשמועות חיים מגילה עמ' קכו.

²¹ . בחשק שלמה כתב שלוי פטור מפרשת זכור וכמו שכתב בחינוך שנשים פטורות מפני שאינם בנות מלחמה, וראיתי שכתב בספר הורני חוקיך שם ששמע מהגר"ח"ק זצוק"ל שלכן יש להזהר שלוי לא יעלה לפרשת זכור, ושם הוסיף שה"ה לכהן, ואמנם נראה שכ"ז לדעת החינוך, אבל אי נימא שנשים חייבות בזכור, וא"כ ה"ה בכהן ולוי, וראה עוד מש"כ בזה בספר שמועות חיים שם, ויש עוד לעיין בזה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

ואם נאנס ולא שמע אז פרשת זכור, אז לכתחילה ישמע בפרשת כי תצא.

זכירת עמלק בפרשת כי תצא

יש אומרים שקוראים פרשת כי תצא, יש לכוון שם לזכירת מעשה עמלק, כיון שיש לזכרו כמה פעמים לתפילה²².

²². הנה זמן קיום מצות זכירת מעשה עמלק, הנה מדברי כמה ראשונים שהובאו לעיל נראה שהחיוב זכירה הוא פעם בשנה, ומשו"ה קוראים פרשת זכור פעם אחת בשנה, וידוע לבאר הטעם בזה כמו שמבואר בגמ' בברכות דף נח ע"א שאין המת משתכח מהלב עד לאחר י"ב חודש שנאמר נשכחתי כמה מלב הייתי ככלי אובד, ופירש"י כמו במציאות שיאוש בעלים אחר י"ב חודש בב"מ נח ע"א שהמוצא מציאה מכריז שלש רגלים ואח"כ שוב אי"צ להכריז עכ"ד, וממילא י"ל שכל דבר שאבוד ממנו הרי הוא כמת, וכמו שכתב בשו"ת חת"ס אבן העזר סי' קי"ט שהביא דברי הרמב"ן עה"ת (וירא כה כט) ששיעור שכחה הוא י"ב חודש, ולכן כתב שמזה אנו קוראים פרשת זכור פעם אחת בשנה ושיעור שכחה שנה, וא"כ במערבא דמסקו לאורייתא בתלת שני נמצא בשבשנה אמצעית אין בה לא פרשת עמלק בפרשת בשלח ולא פרשת עמלק בכי תצא רק פרשת זכור יעו"ש, ונראה מדבריו שהוא תלוי בשנה, וממילא אף בשנה מעוברת אין צריך לצאת ידי חובה בפרשת כי תצא.

ואולם בס' החינוך (מצוה תרג) כתב שמה"ת די בזכירה פעם אחת בשנה או בשנתיים או בשלש, יעי"ש עוד במנחת חינוך (אות א') שהבין בדבריו שמשמע שמעיקר הדין די בפעם אחת לכל החיים ושם במנחת חינוך דייק מדברי הרמב"ם בהל' מלכים פרק ה' הלכה ה' ובמצות עשה מצוה קפח' שצריך לזכור תמיד את מעשה עמלק, ותמיד היינו בכל יום דומיא דמשום הכי נקרא קרבן תמיד תמיד משום שהוא תמיד בכל יום בכל בוקר ובכל ערב.

וכן הובא בס' החרדים מצוות עשה התלויות בפה פ"ט סי' כ"א בדעת הרמב"ם, וכן הוא כותב שם כן בדעת הסמ"ג, ובארצות החיים סימן א' או"ח כתב שיש להא סמך מדברי הירושלמי שצריך לזכור כל יום מעשה עמלק בפה, [ולמעשה הכי עבדינן לזכור מעשה עמלק בכל יום דהוא משש זכירות למנהג אשכנז ועשר זכירות למנהג בני ספרד, עי' באריכות מה שהבאנו בזה ביד יוסף בהל' סדר תפילת שחרית ועדין הוא בכתובים].

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אולם מדברי הרבה ראשונים [וכמו שהבאנו לעיל] נראה שהחוב הוא בזה מה"ת לזכור בפה בכל שנה, דהנה דעת הרבה ראשונים שקריאת פרשת זכור הוא מדאורייתא כן הוא דעת התוס' בברכות דף יג. בד"ב בלשון, וכן במגילה דף יז: בד"ה כל ובתוס' רא"ש ברכות יג. ומז: וכן ברא"ש בברכות (פ"ז סימן כ') וברשב"א (שם יד. מגילה יז). וכתב כן בדעת רש"י או כתב כל בדרך אפשר, וכן שיטת הריטב"א במגילה דף יז: וכן כתב בס' האשכול (ח"ב הל' חנוכה ופורים ה"א) וכן משמע מדברי הסמ"ק (מצוה קמז) וכן בתרומת הדשן (סימן קח) ויא כן גם מדברי התוס' שאנץ עי"ש, ונראה מדבריהם שהכוונה פ"א בשנה וכן הוא בב"י ובשו"ע (סימן קמו ס"ב וסי' תרפ"ו ס"ז) דלמה פ"ע בשנה כי בשנה איכא שכחה וכמ"ש במהר"ם שיק בביאור על על תרי"ג מצוות (מצוה תר"ה) ועוד אחרונים שביאר ע"פ דברי הגמ' בברכות (נח:) אין המת משתכח אלא לאחר י"ב חודש וכו' וכן פירש"י שם שסתם כלי משתכח מן הלב שהרי המוצא מציאה חייב להכריז רק ג' רגליך כדאיתא בב"מ דף כח ע"א, וע"ע בשו"ת תורת חסד מלובלין (או"ח סימן ל"ז אות ג') ועי' עוד בפרי יוסף עניני ט"ו בשבט מש"כ בזה.

וכן מבואר בשו"ת חת"ס (ח"ב אהע"ז סימן קי"ט) ששיעור שכחה היא שנה ולפי"ז לבני מערבים שקורין כל התורה בג' שנים כדאיתא במגילה דף כט: עי"ש שלפי"ז הטעם דשכחה, הוא משום דאיכא סדר למועדי השנה ולכן גם בשנה מעוברת חשיב פעם בשנה משום דהוא דין בסדרי בסדרי השנה, אולם למעשה הפוסקים פליגי עליה לענין שנה מעוברת.

והנה יש עוד לדון לענין מבודדי הקורונה, האם חייבים בפרשת זכור, דהנה מצינו שהגרי"ח בשו"ת ידי חיים (סימן תרפ"ה) כתב שהמצווה של פרשת זכור היא מוטלת על ציבור, והטם כי מצות זכירת מעשה עמלק שהמצווה היא לזכור להלחם עמהם ולהכריתם מן הארץ והמלחמה נעשית ע"י רבים יחד א"כ גם הזכירה לעשות ע"י רבים, והנה נראה שמשום הכי מצינו בדברי הראשונים שר"א שחרר את עבדו משום שבעינן עשרה לפרשת זכור שרק בהכי איכא חיוב לקרוא פרשת זכור, דאי לא הכי הרי הם היו בבית הכנסת ויקראו של בספר תורה ואין מוציאים את הס"ת, מבית הכנסת לקריאה של יחיד, וגם סגי בששה דלא שמעו, לכאורה כמו כל קריאת התורה.

והנה חייבים לומר דאין זה הגדר דהוי חובה על רבים כמי שדנו הפוסקים וחקרו לענין קריאת התורה הרגילה אם הוי חובת ציבור או חובת יחיד, דאין זה חובת ציבור כמו התם שא"כ אמאי חזרו אחר השרה הרי בכלל הם לא אתי לכלל חיוב,

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

זכירת מעשה עמלק בכל יום

יש אומרים שיש חיוב לזכור מעשה עמלק בכל יום, ואומרים כן בכל יום אחר התפילה בעשר זכירות²³.

דקדוקים בקריאת זכור

יש להקפיד לשמוע כל מילה ומילה היטב.

שיהיה הקריאה בדקדוק ובמבטא ובהברה הנכון, וגם בפרשת פרה נכון להקפיד בזה²⁴.

ובע"כ דאיכא חייב לזכור אבל החיוב הוא רק בעשרה ולכן איכא חיוב בעשרה ולכן ר"א שיחרר את עבדו לכך, וראה עוד מה שהארכתי בספרי שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה.

²³ . הנה בספר החרדים פרק יב כא כתב שיש לזכור בכל יום, וע"ש שכתב כן בשם תיקוני הזוהר שיש לזכור כן זמן הקדיש, יעו"ש, וכן כתב במג"א סי' ס' סק"ב והאחרונים בשם האריז"ל לכוון בקרבתנו מלכנו לשמך הגדול על מעשה עמלק, ע"ש, וכן כתב בראש יוסף עמ"ס מגילה דף יח ע"א, ולכן רבים נהגו לומר כן אחר התפילה, ואין כאן המקום להאריך בזה.

²⁴ . נשאלתי האם יש ענין לשמוע את פרשת פרה שהיא מדאורייתא לפי דעת השו"ע במבטא ספרדי וכן בס"ת ספרדי, כמו שמקפידים בזכור, ואם לא, מדוע אין מקפידין בכך, דלכאורה ליהוי כמו פרשת זכור, ובזה עניתי מקופיא דכיון דיש ראשונים וכן הכריע המשנ"ב דהוא מדרבנן וכן כתבו עוד אחרונים, וכיון שכן אין חובה להקפיד בכך.

הנה בשו"ת יחיה דעת ח"ו סימן יט, נקט שגם פרשת זכור וגם פרשה פרה יש להקפיד מס"ת ספרדי וכן במבטא ספרדי. וכן כתב בחזו"ע (פורים עמ' ט) וכן כתב בשו"ת ישיב משה (עמ' יא) בשם מרן הגרי"ש אלישיב שאף שמדינא יוצאים מ"מ ראוי לקהפיד בפרשת זכור ופרה שהם מהתורה. וראה עוד בס' לקט הקמח החדש (סימן רכח אות קכג) דנראה דגם בפרשת פרה ה"ה הכי, וכן כתב בתורת המועדים (פורים עמ' מח) יעו"ש, וכיון שכן יש להקפיד ולעורר בזה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

יש להוציא בפרשת זכור, את הספר התורה הכי מהודר וכשר שיש בבית הכנסת²⁵.

לכתחילה צריך שיהיה הקריאה בספר תורה כפי מסורת אבותיו, וכן בספר תורה לפי מנהג אבותיו, אך אינו מעכב כי מעיקר הדין יוצאים ידי חובה אף שהמבטא או הספר תורה שונים ממסורת אבותיו משום שהכל נחשב כלשון הקודש, אלא שאחת מהמסורת נשתבשה וגם שיבוש הוי לשון וכן לגבי ס"ת בלא"ה בזמנינו אין בקיאים בחסירות ויתירות, אך לא בס"ת תמני²⁶.

בישיבות ובבתי כנסיות שמצוי ציבור מבני אשכנז ובני ספרד ובני תימן נוהגים לקרוא בכמה הברות.

אך אין שום טעם לקרוא בכמה טעמים כגון ירושלמי ומרוקאי²⁷.

יש להקפיד שתהיה הקריאה במנין של שומרי תורה ומצוות²⁸.

יש להבין את ענין פרשת זכור.

ולא ירא אלוקים קאי על עמלק ולא על ישראל, אך בדיעבד אינו מעכב²⁹.

²⁵ . כן כתב בלקט יושר ח"א עמ' קנג ענין ד'כיון שלכתחילה רוב הפוסקים והראשונים ומרן השו"ע שקריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה, וכן הו"ד הגריש"א בספר חשוקי חמד ברכות דף נח ע"א, וראה עוד מש"כ בספר בשו"ע המקוצר עמ' רעד.

²⁶ . כן כתב בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סימן ה', מקראי קדוש סימן ו', ובשו"ת אור לציון ח"ד עמ' רצ"ז, חזו"ע פורים עמ' ח' ישיב משה עמ' יא, הליכות שלמה מועדים עמ' שכג, אגרת הפורים פ"א הערה ז' בשם הגרנ"ק, ומש"כ לגבי ספר תורה תמני כן כתב הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בספר הורני חוקיך עמ' רלא.

²⁷ . כן כתב הג"ר אופיר מלכא שליט"א בספר הליכות מועד פורים עמ' רנח, וראה בספר תשובות והנהגות פורים מש"כ בזה.

²⁸ . כן כתב לעורך הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בספר הורני חוקיך שם.

²⁹ . כן הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

יש להזהר שלא ירעישו הקטנים ברגלים כשמזכירים עמלק, כדי הציבור ישמעו את כל פרשת זכור כראוי.

דקדוק הקריאה במילה 'זכר'

המנהג הנפוץ הוא לקרוא בתחילה בניקוד "תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֶק", ואח"כ לחזור ולקרוא את המילים "תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֶק" בניקוד סגו"ל (אך לא חוזרים מתחילת הפסוק)³⁰.

קריאת פרשת זכור עם הבעל קורא

אין צריך לקרות פרשת זכור מהבעל קורא, ויוצאים ממנו ידי חובה בשומע כעונה, ויש נוהגים שרק הבעל קורא, פרשת זכור, ויוצאים ידי חובה בשומע כעונה, אך למעשה אין לנהוג כן, כיון שיש חשש שמא לא ישים לב לבעל קורא ויפסיד קריאה מתוך הספר תורה³¹.

³⁰ . כן כתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בספר אזמרה לשמך מועדים הל' פורים, וז"ל: כתב המ"ב (סי' תרפה' ס"ק יח'): 'דע, דיש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בציר"י, ויש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בסגו"ל, וע"כ מהנכון שהקורא יקרא שניהם לצאת ידי שניהם'. ויש בזה שיטות שונות איך לנהוג, האם לחזור רק על המילה 'זכר', או לחזור אל ארבע המילים 'תמחה את זכר עמלק', או לחזור על הפסוק כולו (ואכמ"ל בטעמים השונים), עכ"ד.

³¹ . וכן הו"ד הגר"ח קניבסקי בקונ' פסקי שמועות תרפה עמוד לג בהערה, וכן בספר תשובות והנהגות פורים בדינים והנהגות הל' פרשת זכור הו"ד הגר"מ שרטנבוך שליט"א בעמ' ד' כתב שלא ראוי לקרוא ביחד עם הבעל קורא כל תיבה בלחש שהרי מבואר במשנ"ב בשער הציון סימן קסז אות מג שאינו יכול לצאת מדין שומע כעונה על ברכה אחת אם אומר בפיו ברכה אחרת ובקריאת התורה קשה לצמצם ומצוי ששומע תיבה בשעה שקורא תיבה אחרת לפניו או לאחריה, ובכה"ג לא אמרינן שומע כעונה לדעת המשנ"ב ושכן שמע שהגר"מ פינשטיין זצ"ל נהג להחמיר בזה, ושכן נהג הגאון רבי משה סולבייצ'יק זצ"ל להזהר בזה.

וכתב לחדש עוד שראוי להחמיר שאפילו העולה לתורה לא יאמר עם הבעל קורא שחיובו אינו כלל כמו קריאת התורה דמצוותה בשמיעה וע"כ העולה חייב לקרוא חייב לקרוא עמו וכאן כיון שהמצוה לקרוא בעצמו רק שומע כעונה ואי אפשר כשהוא קורא לעצמו.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

בעל קורא שקרא במקום אחר

יש מהדרים שבעל קורא שקרא במקום אחד פרשת זכור, לא יקרא במקום אחר להוציא את הרבים ידי חובתן, אך אינו חיוב מעיקר הדין.³²

קריאת פרשת זכור במקום ציבור גדול

לכתחילה יש להדר לקרוא את פרשת זכור במקום שיש ציבור גדול, מחמת הדין ברוב עם הדרת מלך.³³

כוונה בפרשת זכור

כיון שמצוות צריכות כוונה, לכן יש לשליח ציבור או לבעל קורא לעורר את הציבור לפני קריאת פרשת זכור, ולומר להם שיכוונו

ואולם יש מקפידים בזה וכמ"ש בשו"ת מנחת אליעזר ח"ב סימן א', שיש לקרוא עם הבעל קורא, והטעם מחמת שיש לחשוש שאין שומע כעונה בשמיעת פרשת זכור מפי הבעל קורא.

³² בספר תשובות והנהגות פורים בדינים והנהגות הל' פרשת זכור הו"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בעמ' ה' שיש מקום להדר שלא יקרא בעל קורא שכבר יצא ידי חובתו במנין אחר שלדעת כמה ראשונים לא אמרין שאם יצא מוציא מדין ערבות במצוה דאורייתא וכמ"ש בשאגת אריה סימן יג, ומ"מ כתב שלא נהגו להחמיר בזה, ע"ש, ופחמע"ד, דהא לדינא לא פסקינן כראשונים הנ"ל, ושוב כתב לי בזה הגרי"מ מאיר שליט"א במח"ס עיטורי מרדכי וז"ל: דברי השאגת אריה מחודשים מאוד. ובדברי הראשונים לגבי שופר מבואר שלא כדבריו. ואפילו במצות שופר שהיא מצוה מהתורה לכל השיטות לא נהגו כלל להקפיד בזה. אולם עיין בספר לחם הפנים על הקיצור שו"ע בהלכות שופר שכתב לחוש לשיטת השאגת אריה. ולכן כתב שהתוקע בכמה מקומות יתכוין לצאת רק במקום האחרון. אולם יש הרבה ראיות מהראשונים לא כן בשופר, עכ"ד.

³³ עוד כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א שם שיש שהדרו לקרוא פרשת זכור בבית הכנסת שיש בו ציבור גדול שברוב עם הדרת מלך אמנם נראה דהיינו דוקא באופן שאין לו מנין קבוע אבלמי שיש לו מנין קבוע אין לבטל המנין ולהתאסף בבית הכנסת הגדול וכמו שכתבו הפוסקים לגבי מגילה דאף דמצוותה לכתחילה ברוב עם מ"מ אין לבטל שאר המנינים הקבועים להתאסף בבית הכנסת הגדול, עכת"ד, וזה לכאורה פשוט כמו שמצינו לגבי קריאת המגילה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק ומחייתו שהיא מצות עשה מן התורה.³⁴

וכמו כן הציבור צריך לכוון לשם מצות זכירת מעשה עמלק כפי הדין.

יש נוהגים לומר לשם יחוד קודם פרשת זכור.³⁵ אך אין לומר לציבור שהם מקיימים מצוה עשה של קריאת פרשת זכור בספר תורה מדאורייתא.³⁶

בברכות, מעיקר הדין אין צריך לכוון, כיון שאינם חלק מהמצווה, אך יש אומרים שצריך לכוון גם בברכות, [ולכן יש להקפיד לעלות

³⁴ . במנהגי החת"ס השלם (פ"ט ס"ג) הובא שהחת"ס בשבת זכור אמר קודם קריאת הפרשה שיכוון כל אחד למצוות עשה של מחיית עמלק, עכ"ד, וי"ל בטעמו כמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות עשה קפט שהמצוה היא לעורר במאמרים להלחם בו, יעו"ש, וכן מבואר במשנ"ב סקט"ו ובכה"ח סקל"ג, שצריך לכיון לצאת ידי חובה, ואולם ראה בשו"ת ערוגת הבושם סימן רה כתב שאין צריך לכוון.

³⁵ . כה"ח סי' תרפ"ה סקל"ג.

³⁶ . והטעם כיון שלפי שיטת הרמב"ם והרמב"ן אין חיוב מדאורייתא לקרוא פרשת זכור בציבור, ולכן אין לומר לציבור כן כדי שלא יעברו על בל תוסיף, כן כתב בשו"ת פאת שדך ח"ב סימן קמה, וכן הסכים לזה הגרש"י זלזניק סי' קח, וכן שמעתי בדרשת שבת זכור תשפ"ב מפי מו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, שכן שמע מהגר"ע יוסף זצוק"ל בכל שנה ושנה בשנת זכור שיש לעורר שלא לומר שמכוונים לצאת בזה ידי חובה מדאורייתא שהרי עוברים בזה על בל תוסיף, עכת"ד, וכן כתב להעיר הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בספר הורני חוקיך חנוכה ופורים עמ' רכח בהערה, אך יש לעיין בזה שהרי דנו הפוסקים לגבי ספירת העומר האם הוא מדאורייתא או מדרבנן שלא הוכרע בזה דעת השו"ע לדינא, ולכן ס"ל לפוסקים שם שאין לומר בלשם יחוד שהרי הוא מדאורייתא, אך למעשה גם שם רבים חולקים ע"ז, וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף הל' ספירת העומר, ובקונ' שירת יוסף פסקי הל' ספירת העומר, ואולם אפשר שהכא שבשו"ע סי' קמ"ו שהוא מדאורייתא, ובסי' תרפ"ה הביא בלשון יש אומרים, י"ל שלכו"ע לא יעבור ע"ז משום בל תוסיף, אך מחמת שהוא ספק נוהגים להאריך בזה, ויש עוד להאריך בכ"ז.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

לפרשת זכור אדם שקולו חזק, ולא זקן או חלוש]. ולכן לכתחילה נכון להקפיד בזה.

וכמו כן נראה שצריך גם לכוון למחיית עמלק בלב³⁷.

הבנת פירוש המילים

לכתחילה יש להבין את המילים שקוראים בפרשת זכור.

ברכה על זכירת מעשה עמלק

אין מברכים על זכירת מעשה עמלק, כיון שאין מברכים על הקלקלה, כיון שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים [כמבואר בגמ' במגילה דף י" ע"א], אך יש אומרים שיש לכוון בברכת העולה לתורה שזהו כברכת המצוות על זכירת מעשה עמלק.

³⁷ בגמ' במגילה דף יח ע"א זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה.

אך בחינוך מצוה תרג כתב שהמצוה היא בלב, וי"ל כמ"ש הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה קפט וז"ל: והמצוה הקפ"ט היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזרו העם לשנא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן. והוא אמרו יתעלה (שם) זכור את אשר עשה לך עמלק. ולשון סיפרי זכור את אשר עשה לך בפה לא תשכח בלב [על"ת נט]. כלומר אמור מאמרים בפך שיחי יבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות. ולשון ספרא (ר"פ בחקתי) זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפך, וכו", ע"כ. וממילא לדברי החינוך יש לכוון גם בלב למחיית עמלק, מלבד מה שיוצאים מהש"ץ בדין שומע כעונה במחיית עמלק בפה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

עליית קטן לארבע פרשיות

לכתחילה קטן לא יעלה למפטיר לפרשת זכור או פרה, ואם עלה לא ירד, אך יש להקפיד שהבעל קורא שהוא גדול יקרא והקטן יברך ויקרא עמו מילה במילה בלחש³⁸.

אך בפרשת שקלים והחודש לכתחילה לא יעלה, ובמקום שנהגו לעלות לא ימחה בידם.

נער בר מצוה לא יקרא בתורה בפרשת זכור ובפרשת פרה עד שיתמלא זקיננו³⁹.

עמידה בקריאת ארבע פרשיות

אין צריך לעמוד בקריאת ארבע פרשיות, אך יש שמקפידים בכך⁴⁰.

³⁸ . ועי' בב"י סימן רפ"ב ס"ג, ובס"ד ברמ"א שם ובמשנ"ב שם סקכ"ג ובביה"ל ד"ה או, ובכה"ח שם אות מ', ובחזו"ע פורים עמ' י.

ולגבי עליית חולה אלצהיימר במצב קל, שלפעמים אינו שוכח, ולפעמים שוכח, כתב בס' שושנת ישראל (פרק ב' ה"ט) שיש להמנע מלעלות לתורה חולה שסובל ממחלת א' ר"ל, והיינו משום שכתב בפרי מגדים (סימן קלו משב"ז סק"ב) דשוטה לא יעלה לתורה וגרע מקטן ואפ' אם אינו בגדר שוטה מ"מ כיון שאינו יכול לקרות על הבעל קורא אין לקרותו לפרשת זכור יעו"ש, ויש להוסיף משום שפרשת זכור הוא מדאורייתא לרוב הראשונים ולכן אם יש בו קצת דעת שאפשר לעלותו לקריאת התורה של פרשה רגילה ואף יקרא עם הבעל קורא אבל מ"מ לענין פרשת זכור שאני.

³⁹ . והטעם כי חזקה דרבא שהביא ב' שערות מועילה רק לדרבנן ולא לדאורייתא כן כתב במקור חיים סימן תרפ"ה והגר"ח פלאג'י בספר החיים סימן מא אות ב', ועי' חזו"ע פורים עמ' כט, ובהליכות מועד עמ' רנח.

⁴⁰ . כן כתב בספר עדות ביהוסף מנהגי שבתות ד' פרשיות ס"ד, והטעם מפני התעוררות וחשיבות המצווה המתקיימת פעם בשנה, והוא כעין מה שנהגו לעמוד בקריאת שירת הים, ובפרשת עשרת הדברות ע"ש. אך לדינא לא פסקינן כן, ולגבי עשרת הדברות הארכת במק"א.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

קריאת ארבע פרשיות שמו"ת

אין צריך לקרוא שמו"ת, אך יש המקפידים בכך⁴¹.

פיוט מי כמוך

בשבת זכור נוהגים לומר מי כמוך, [לרבי יהודה הלוי זצ"ל] לפני קריאת התורה, ויש נוהגים לאומרו לאחר קריאת התורה וההפטרה, ויש נוהגים לקרותו לפני נשמת, והנוהגים כן יש להם לשנות מנהגם, ואין לנהוג כן⁴².

41. כיון שלא נזכר בפוסקים ובשו"ע או"ח סי' רפ"ה, וראה מש"כ בדיני קריאת שמו"ת בקובץ באר התורה מס' 73.

42. כן כתב בחזו"ע, שאין לעשות כן, וכתב שם בהערה ע' בספר טוב עין (סי' יח אות לה) שהביא מה שכתב מהר"ד קורנאלדי בכת"י שאין לשנות המנהג שנהגו לומר "מי כמוך" לפני "נשמת", [וע"ע בתשובת הרשב"א ח"א (סי' תסט). ע"ש]. והחיד"א ז"ל דחה דבריו, שהקהלות שבטלו מנהגם זה, יפה עשו, וישר כחם, משום דהו"ל הפסק, ושכן ראוי להנהיג לאומרו אחר תקבל. ע"ש. וכ"כ בספר בתי כנסיות (דקכ"ה ע"ב). וכן העלה בשו"ת דברי דוד מילדולא (סי' כד דף סא ע"ג). וכ"כ בספר עקרי הד"ט (סי' ד אות כא). ובספר יפה ללב ח"ב (סי' תרפה סק"א). ע"ש. וע' בספר ויקרא אברהם (דקכ"ב ע"ג) שכתב שנהגו להפסיק בפיוטים קודם נשמת ויוצר, ומקרוב בטלנו מנהגם זה להניח אמירתם אחר תקבל. וכן מנהג צפת ת"ו שאין מפסיקין בשום הפסק מתחלת ברוך שאמר. ע"ש. וכ"כ בשו"ת דברי יוסף אירגאס (ס"ס ה) בד"ה וגם רבנן וכו', שביטלו המנהג שנהגו לומר אדון חסדך באמצע נשמת, ותקנו לאומרה אחר החזרה קודם קריאת ס"ת. וכן כתב במשחא דרבותא ח"א (סי' קיב). (וכן בכה"ח סי' קיב סוף סק"ד). וכ"כ הגאון רבי שאול הכהן בספר נוכח השלחן (סי' סח), כי היו נוהגים בעירו לומר פיוט מי כמוך באמצע שירת הים, קודם פסוק מי כמוך, וכן נראה שרבי יהודה הלוי תיקנו לאומרו בתוך השירה, שהרי בסוף הפיוט סיים בענין קריעת ים סוף. ומכל מקום כדי שלא יהיה הפסק, תקנתי לאומרו אחר החזרה כמנהג רוב גלילות ישראל. ותלי"ת שקבלו דברי. ע"כ. ואמנם הרה"ג ר' יוסף בן ואליד בספר שמו יוסף (דף נו ע"ג) כתב, שאין לבטל מנהג שנהגו לומר פיוטים קודם נשמת ויוצר בחגים ומועדים ובחתונה ומילה, שמשום שמחת חתן וכלה ושמחת יום טוב יש להקל, ולא חיישינן להפסק בכה"ג. ע"ש. ולפע"ד כיון שאין הכרח לזה אין לנו לומר כן מדעתנו, והרי אפשר לקיים שתיהן לאומרן

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אדם שנמצא במטוס ומתפלל האם יטול ידיו בשירותים או ישפשף ידיו

בס"ד

יום ג' כ"ג שבט תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס וישמע משה
לאחר עטירת השלוי והברכה.

בדבר השאלה האם אדם שנמצא במטוס ומתפלל האם יטול ידיו
בשירותים או ישפשף ידיו, הנה בשו"ת אגרות משה אבן העזר
ח"א סימן קיד כתב שלגבי תפילה מותר ליטול שם, כי לא גרע
מנקיון הידים המועיל לתפילה בשעת הדחק אבל מ"מ ינגב ידיו
מחוץ לבית הכסא, וז"ל: וליטול ידים לאכילה אין יכולין אף בבתי
כסאות שלנו. ולתפלה אם אין מקום אחר יטול שם ידיו אבל לא
ינגבם שם אלא מחוץ לבה"כ, דלתפלה הא סגי בדיעבד גם בשא"ד

אחר כך. ואפילו במקדש דאין שבות במקדש, לא הכל הותר, ע' סוכה (נ:)
בתוס'. ומה שכתב הרב שמו יוסף שהרי אפילו שבות דשבות לומר לגוי לנגן
בכלי שיר לחתן וכלה יש מתירין, אין זה ענין לכאן, שיש לחוש משום הפסק.
וע' בשו"ת הרשב"א (סי' תסט). ובשו"ת מקור ברוך קלעי (סי' א). ואע"פ שיש
פיוטים של ר' אברהם בן עזרא ור' יהודה הלוי ור"ש אבן גבירול שמוכיחים
שייסודם לאומרם בנשמת כל חי, י"ל שאין לסמוך ע"ז להלכה, כי אלו הגדולים,
לא היו פסקנים אלא פייטנים, כמו שכתב הרמב"ם (בקדמת ס' המצות), שרבי
שלמה בן גבירול פייטן היה ולא בעל הוראה. וכן כתב כיו"ב התשב"ץ על רבי
אברהם בן עזרא. (ע' בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סי' כ). וכ"כ הרדב"ז בח"ג
(סי' תרמה) על כל הגדולים הנ"ל בדבר מה שייסדו לומר קרוב"ץ מענין החורבן
בשבתות בין המצרים. עש"ב. ולכן יש להשתדל ג"כ לבטל המנהג (בלי
מחלוקת). והנה הגם שבשו"ת דברי דוד כתב שיש לבטל המנהג הקודם בזה,
מ"מ נראה דהני מילי איבעי לן לממרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו. ועמ"ש
בשו"ת מילי דעזרא (חאו"ח סימן י די"ח ע"ד). ע"ש. עכ"ד הגרע"י, וראה עוד
מש"כ להאריך בזה בילקו"י פורים עמ' קסו ע"ש באריכות, ומש"כ לגבי
החילוקי מנהגים שיש שנוהגים לקרותו לפני עליית התורה, ראה עוד מש"כ בזה
בספר סנסן ליאיר עמ' נז, ומש"כ בזה במגן אבות או"ח עמ' תנו.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

שמנקין הידים ולא גרע זה מהם. ופשוט דעדיפא דעכ"פ נקיון דמיא הוי ולא יצטרך להדר עלייהו לכו"ע אף להיש ספרים בתוס' ברכות דף ט"ו. אבל לכתחלה צריך לראות שאף לתפלה יהיה בביהכ"נ מקום אחר לרחוץ הידים עכ"ל, ואמנם לא כתב הדין הנ"ל האם יהיה עדיף לשפשף, אבל פשוט מדלא הזכיר דין זה בע"כ שלא ס"ל, וכן הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה תפילה פרק ג' סכ"ד וסקל"ז שלכתחילה אין ליטול ידים בבית הכסא, אבל בשעת הדחק כגון במטוס מותר ליטול ידיו שם לאחר עשיית צרכיו, וכן מותר ליטול שם ידיו לתפילה אם אין אפשרות אחרת עכ"ד, [וכ"ש בנטילת ידים לתפילה שאין צריך רק נקיון ואין דין כלי, ולא גרע ממה שכתב בחזו"א או"ח סי' כ"ד ס"ק כו, וכן הו"ד בספר דינים והנהגות פ"א ס"ו שאם יוצר כשידיו רטובות נחשב לנטילה שלא בכלי ודי בזה בנטילה שלאחר עשיית צרכיו עכ"ד, וממילא ה"ה לנטילת ידים לתפילה שאינו אלא נקיון כמ"ש בשו"ת אגרות משה].

וכן מבואר לדינא בשו"ת אוהל משה ח"ב סי' קכ"ו אות ג' בשם הגאון רבי יוסף אליהו הנקין זצ"ל בספר עדות לישראל יעו"ש, ועיין עוד בשו"ת זקן אהרן ח"א סימן א' לגבי הנכנס לבית הכסא ברכבת שאינו צריך ליטול ידיו יעו"ש, ובשו"ת ארץ צבי סי' קי וסי' קי"א שכיון שחדר זה נעשה ג"כ לרחוץ פניו וידיו בכיור שנעשה שם מותר ליטול שם ידיו יעו"ש, ועיין עוד בשו"ת אור לציון ח"ב פ"א ס"י שבבית הכסא שבמטוס יש להתיר ליטול שם ידיו אף בלא צורת הפתח כיון שהוא מיטלטל אין עליו כין בית הכסא אלא דין גרף של רעי שאינו עושה את כל החדר כיון שהוא מטלטל יעו"ש, ובשו"ת בצל החכמה ח"ב סימן ז' אות ח' שכתב להתיר שם נט"י, ע"ש, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן לו ע"ש. וכן מבואר בחשוקי חמד עמ"ס ברכות דף כו ע"א ושם הוסיף שהצואה נשרפת ע"י חומר כימי, והביא בזה דברי האול"צ הנ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו או"ח סי' י"ג, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן ס', ובשו"ת יביע אומר ח"ג ס"א, ובשו"ת ודרשת וחקרת או"ח ח"ג סימן ב'.

וכדי להעיר מש"כ בקוני מנחת נתנאל הל' בין הזמנים עמ' 13 בשם הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א לגבי נט"י במטוס שכיון שאין

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אפשרות ליטול ידיו מחוץ לבית הכסא יכסה את מושב בית הכסא ויטול ידיו, והוסיף הראש"ל שיש בכה"ג לנגב את הידים מחוץ לבית הכסא, ומ"מ נראה שאף לדברי האגרות משה יש לסגור את מכסה האסלה.

בברכת התורה
הצעיר באלפי ישראל
יוסף אביטבול
מח"ס שערי יוסף ושא"ס
מו"צ בבית ההוראה בראשות הגר"ע פריד שליט"א
פה עיה"ת בני ברק

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

האם צריך נטילת ידים שנוגע בתינוק במקומות המכוסים

שאלה: מצוי מאוד שהורים מחליפים לילדיהם, ונוגעים במקומות המכוסים האם צריך ליטול את ידיהם, [אם ידיהם נקיות].

תשובה: אם מחליף לו [טיטול], הרי צריך נטילת ידים, [ואף אם התינוק לא נט"י של בוקר, ונוגע בידיו אין צריך נט"י עד חצי שנה]

אך אם נוגע בקטנים במקומות המגולים אצלם במקום שאצל הגדולים הדרך להיות מכוסה, נראה שאינו צריך נטילת ידים כיון שאינו מקום זיעה

אך בבטן התינוק כיון שרגיל להיות מכוסה חשיב שנוגע במקומות המכוסים, וכן בחורף אם דרכו להיות מכוסה, חשיב שנוגע במקומות המכוסים

מקור: בב"י יו"ד סי' רס"ה ס"א כתב בשם האבודרהם, ואח"כ נוטל ידיו ורוחץ פיו כדי שיברך בנקיות אשר קידש ידיו מבטן, כי ידיו ופיו מלוכלכות מהמילה והמציצה, והו"ד ברמ"א שם, ובשלחן גבוה שם סק"ט כתב, שהמנהג בעיר אינדרני שאחר שמל המוהל רוחץ ידיו ופיו ונוטל הכוס בידו ומברך שתי ברכות הללו, אבל בעיר שאלוניקי אין רוחצים אלא אחר הברכות, ואין להם על מה שיסמוכו שהרי אחד מהדברים שצריכים נטילה הוא הנוגע בגופו בידו כמבואר בהל' נט"י, ובגופו לאו דוקא אלא הוא הדין בגוף חברו, דמידי הוא טעמא אלא משום מלמולי זיעה שבגוף, כ"ש הכא דידיו מלולכלות נמי בדם המילה ואבק ואספלנית שנותנים על המילה אולי משום הכי נהגו פה ירושלים ת"ו שחזן הכנסת מברך הללו שהוא נקי כפים, ומשו"ה אין ממתניין למוהל עד שיפרע וימצוץ ויתן אספלנית ואבק ורוחץ ידיו ופיו ומנגב, ואח"כ שיברך מאריך הזמן, ואין לך טורח ציבור גדול מזה עכ"ל, ומבואר מדבריו דאף הנוגע במקומות המכוסים בקטן צריך נט"י ורק אח"כ לברך.

וכן מבואר בכה"ח סימן ד' סק"ג כתב שאף אם נוגע במקומות המכוסים של קטנים צריך נט"י ולכן המלפף תינוק צריך לחזור

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

וליטול ידיו, יעו"ש ועיין עוד בכה"ח סימן תקפ"ד סקכ"ט
ובמשנ"ב שם סקכ"ב ובמטה אפרים שם סקכ"ז

והנה בשו"ת תורה לשמה סימן יג כתב שהיוצא מבית המרחץ יכול
לברך על הט"ק אף שהיה בבית המרחץ כיון שכל מה שצריך נט"י
משום מלמולי זיעה ומשום נקיות וכיון שהתה יצא מן המקוה
וגופו נקי אין צריך נט"י יעו"ש, וכן מבואר בכה"ח סע' ד' אות פה,
וממילא י"ל שה"ה לגבי תינוק שיודעים שגופו נקי שלכאורה לא
יהא בעי נט"י, ואמנם ברגלים שאני משום רוח רעה שיש על
הרגליים, כמבואר בכה"ח סימן ד' ס"ק עג, ובאשי ישראל הערה
קלז.

בשו"ת חוקי חיים או"ח סימן ג' כתב ללמוד בזה ממש"כ בפרי
מגדים או"ח סימן צ"ב משב"ז סק"ב שכתב ואם הולך יחף ברגליו
אפשר דהוי בכלל מקומות המגולים יעו"ש, וכתב שיש לדון מיניה
ק"ו דמה נוגע ברגליו דחמיר דיש בו חשש גם משום רוח רעה וגם
דבשו"ע סימן ד' מבואר במפורט שנוגע ברגליו במיוחד ואף שהוא
בכלל נוגע בגופו ועכ"פ כשהולך יחף ס"ל לפרי מגדים דהוא בכלל
מקומות המגולים מכש"כ בנוגע ברגליו של תינוק אין לדון בו דין
מקומות המכוסים ובלבד שלא יהא שם טינוף או מלמולי זיעה,
עכת"ד, ואמנם יש לומר דכוונת הפרי מגדים לגבי כיסויים, וגם
דמדברי המשנ"ב בסימן ד' סקנ"ד לא משמע הכי, וכמו שידוע בשם
החזו"א והגר"ח"ק.

ואכן בשו"ת שלמת חיים סימן פח צז כתב שרק אם נגעו בקטן מעל
גיל ג' שנים יעו"ש, ואמנם יל"ע מאי שנא בגיל ג' שנים, ואכן בספר
אורחות רבינו ח"א עמ' טז כתב ששאלו את החזו"א על מש"כ
בשלמת חיים שרק מגיל ג' שנים הנגיעה בקטן מצריכה נטילה,
והשיב שאינו יודע מה המקור לזה, והצריך גם בפחות מג' שנים
נט"י יעו"ש, וכן השיב הגר"ח"ק בספר נקיות וכבוד בתפילה עמ'
קסג שהנוגע במקומות המכוסים אפילו בתינוק קטן מאוד צריך
נטילה כיון שאין הגיל ברור, וכן כתב בספר דעת יהודה סימן ד'
אות לח בשם החזו"א וז"ל: מאיזה מגיל נאמר איסור נגיעה
במקומות המכוסים בתינוקות, והשיב שם, מרן הקפיד על תינוק

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

הכי קטן עכ"ל, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ד עמ' כד במקורות הערה יא.

ואמנם כתב שם בשו"ת אור לציון סימן מד אות ו' שאם נגע בתינוק במקום שדרך הגדולים לכוסתו ואצל התינוק הוא מגולה כיון שהתינוק לובש בגד קצר ונגע ברגל התינוק א"צ נט"י אבל נגע בתינוק במקום שהיה מכוסה צריך נט"י וכתב שם בביאורים שנראה פשוט שכיון שהמקום מגולה הוא אצל התינוק לא חשיב מקום מכוסה שרגיל להיות בו מלמולי זיעה עכ"ד, וכן כתב בקובץ בית אהרן וישראל חלק לו תשנ"ב עמ' עב בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל במח"ס שו"ת שבט הלוי שהנוגע בקטן במקום שדרכו להיות מגולה אצל קטנים אינו צריך נטילה יעו"ש, וכן כתב בספר עלהו לא יבול עמ' נא בשם הגרשז"א, וכן כתב בספר וזאת הברכה עמ' 194 יעו"ש, ובילקו"י סימן ד' סעיף ע' יעו"ש, ובפסקי תשובות ח"א עמ' נב הערה 184 ובעמ' נו אות כג, ועיין עוד הליכות שלמה פ"ד אות ג' ובהערה שם, וכן בקובץ תשובות ח"ג סימן יב ובספר אשרי האיש או"ח ח"א פרק א' אות כט כתב בשם הגריש"א שאותם המקומות בגוסו של קטן שרגילים להיות חשופים אצלו אין צריך נט"י לנוגע בהם, אבל אין הדבר תלוי בגיל למטה משלוש שנים וכמו כן אין הזרוע אצלו חלוק מאצל גדול, ולכן בקיץ ידים ורגלים של תינוק מותר ליגע בהם ללא נט"י דלא נקרא מקומות המכוסים, אך בבטן התינוק יש להחמיר עכ"ד, וכן כתב בשו"ת ויען יוסף או"ח סימן ד' וכתב שם המקיל זבה יש לו על מה שיסמוך יעו"ש, וכן כתב הגה"צ רבי שקיה דבילצקי זיע"א בספר זה השלחן סימן ד' סכ"א יעו"ש, וע"ע בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כו ח"ד סימן קיד, ובשו"ת חיי הלוי ח"ג סימן א', ובספר נטילה כהלכה פרק י"ד ס"ג, אוצר הלכות סימן ד' סמ"ה.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

**בדין ברוב עם הדרת מלך בקריאת המגילה לנשים מכתב לגם
אני אודך תשובות הגרמ חליוה חלק מ**

בס"ד

שבט תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, קבלתי הספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה שליט"א חלק מ', בעמ' לא כתב להביא מש"כ בספר אגרת הפורים פ"ג סמ"ב בשם הגר"ח"ק שיש עניין שנשים ילכו לבית הכנסת, ושכן השיב בספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה תרצ"ג.

בדרכי משה סוס"י תר"צ כתב בשם הג"א ואו"ז, ואותם בני אדם שמניחים בית הכנסת וקורין המגילה ביחיד לא טוב הם עושים אלא צריכים לבא לבית הכנסת הם ונשותיהם וילדיהן עכ"ל, ומשמע שגם נשים חייבות בזה, וכן מבואר בחיי אדם (כלל קנה ס"ז) וז"ל: מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה בציבור, ואפילו יכול לכונוס עשרה מ"מ מצוה מן המובחר לילך לבית הכנסת הוא ואשתו ובניו לשמוע המגילה ברוב עם עכ"ל, וכן נראה בבית"ל שם, שטוב להביא קטנים וקטנות, וכתב שם כדי לחנכם שגם בגדולתם ישמעו בציבור, ומוכח דלדין ברוב עם הדרת מלך שייד דין חינוך, [ואם ירחיב הזמן נאריך גם בדין זה] והוא שייד גם בנשים, וכן כתהב בכה"ח (סימן תרפ"ז סק"ב) שצרך כל דם וכו' לקרותה ברוב עם עם הציבור ולבוא עם אשתו וילדיו לבית הכנסת, יעו"ש, וכן כתב בס' אגרת הפורים (ספטימוס עמ' נג בהערה) בשם הגר"ח"ק, וכן הביא שם דעת הגר"י קרליץ זצוק"ל שאמר לו שנשים חייבות לשמוע את המגילה ברוב עם ויכלו לעזרת נשים אם יכלו לשמוע שם, ויעו"ש ששאל להגר"ח"ק שאם יש בבית תינוק וילד שהגיע לחינוך, לכאורה עדיף שהילד ישאר בבית לשמור על התינוק וישמע מגילה אח"כ ביחיד והאשה תלך לבית הכנסת כי האשה חייבת מעיקר הדין, אבל הילד חייב רק מדין חינוך, וענה לו שעל האב רמיא מצוה לחנך את בנו וע"כ יש להביאו לבית הכנסת, וממילא האשה תצטרך להשאר בבית ולשמוע ביחידות דאין האיש מחוייב לדאוג ולסדר לאשתו שתוכל ללכת לבית הכנסת עכ"ד.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

ועוד בענין זה מה עדיף בנו הקטן שיל לבית הכנסת או שאשתו תשאר בבית, ראיתי בילקוויי פורים (תש"פ מילואים מכתב יב) שכתב שם הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, ועכ"פ לענין נשים, לא מצינו בש"ע ופוסקים דיש מצוה לילך ולשמוע מקרא מגילה בציבור. ואדרבה כ' במג"א (ר"ס תרפ"ט) דצריך לקרותו בביתו לפני הבתולות, ואם יש איזה עדיפות בציבור גם לגבי נשים, משום פרסומי ניסא או ברוב עם הדרת מלך, אמאי לא ילכו גם הבתולות להציבור לשמוע מקרא מגילה. וע' בטור (סי' תרפ"ט) שהביא מבעל העיטור, דכשם שנשים מזמנות לעצמן ואינן מצטרפות לזימון, ה"נ אינן מצטרפות לעשרה לכתחילה לענין מקרא מגילה, ומשמע דליכא דין ברוב עם לגבי הנשים. דכל כבודה בת מלך פנימה. גם בס' אשרי האיש (פמ"ג סק"ל) הביא בשם הגרי"ש אלישיב, שאין דין ברוב עם אצל הנשים.

ומעתה מאחר שאין שום עדיפות לנשים לילך לביהמ"ד לשמוע מקרא מגילה, בני"ד יש להעדיף את הקטן שילך לביהמ"ד לחנכו בשמיעת מגילה בצבור. אף אי נימא דחובת חינוך על האב, דסו"ס יש כאן חינוך. משא"כ לגבי נשים לענין ברוב עם. עכ"ד.

אולם בשו"ת חלקת יעקב (סימן רלב) כתב, לענין נשים לא מצינו בשו"ע ופוסקים שיש מצוה ועדיפותא לדידיהו לילך ולשמוע מקרא מגילה בציבור אדרבה לשון המג"א רס"י תרפ"ט שכתב ולכן צריך לקרותו בביתו בפני הבתולות מבואר לדגבי נשים ליכא שום עדיפות של ציבור והטעם י"ל משום דכל כבודה בת מלך פנימה עכ"ד, יעו"ש עוד שכן משמע במשנ"ב סימן תרפ"ט סק"ג ע"ש, וכן ראה בקונטרס הליכות הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' 13) שכתבו בשמו, שבנשים לא נאמר הדין של ברוב עם הדרת מלך, ואם מחמת איזו סיבה מעדיפה לשמוע את הקריאה בבית רשאית לכתחילה לעשות כן, יעו"ש, וכן כתב בס' שלמי מועד (עמ' רעד) בשם הגרשז"א יעו"ש. וכן כתב לדינא בחזו"ע (פורים עמ' נב) שאין הנשים צריכות לבוא לבית הכנסת לשמוע את המגילה ברוב עם, וביאר בילקוויי (פורים עמ' שיז) שאפשר שהוא מטעם שאין בזה כ"כ טעם לפרסום הנס שהרי נמצאות בעזרה ואין לחדש עליהם חיוב שלא מצינו מפורש, והדיוקים מלשונות הפוסקים אינו מוכרח, ולא דוקא קאמר, ובפרט שבדרך כלל טרודות בצרכי

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

הילדים ובצרכי הבית, וגם משום חוסר הצניעות יעו"ש. ויש להוסיף דכ"ש בימי הפורים ודו"ק.

וכן הובא בס' הליכות אבן ישראל (מועדים ח"ב פרק ס"ב סעי' ו'), עמ' ת"ס) "בבית רבינו לא היו הנשים הולכות לבית הכנסת לשמוע המגילה, והיה רבינו קורא המגילה בביתו להוציאם יד"ח".

וכן הוא דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א בעמח"ס תשובות והנהגות והו"ד בגליון אליבא דהלכתא (גליון ק"א עמ' מ"ה טור ג') "דנשים יכולות לכתחלה לשמוע את קריאת המגילה בפורים בבית, ואין צריכות ללכת לבית הכנסת משום ברוב עם". וכן הביאו דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א דנשים יכולות לכתחילה לשמוע את קריאת המגילה בפורים בבית, ואין צריכות ללכת לבית הכנסת משום ברוב עם. יעו"ש.

והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א בשו"ת אמרי יעקב (ח"א סימן עח) כתב לדון בהנ"ל האם נשים חייבות לילך לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה, שכתב לתלות במה שכתבו הפוסקים לדון האם נשים מצטרפים למנין עשרה, שהרמ"א כתב להסתפק בזה, המג"א השיג ע"ז שאשה הוא פלגותא בטור סימן תרפ"א יעו"ש, וכוונתו שהרי הטור העתיק שם שיטת רש"י דס"ל דנשים חייבות במקרא מגילה ומוציאות את האנשים והבה"ג ס"ל שאך שחייבות מ"מ אינן מוציאות משום שאינן חייבות במקרא מגילה אלא במשמע לבד יעו"ש בב"י. ויעו"ש שהאריך בכ"ז, וכתב דמסקנא דדינא נראה דלכתחילה יש לחוש שגם נשים יכול לשמוע בבית הכנסת ברוב עם, אבל היינו דוקא אם אין להם שום מניעה וטירחא, אבל אם יש איזה מניעה וקושי אינם צריכים לילך, ומ"מ ראוי עכ"פ לקרא בקיבוץ נשים לחוש ליד אפרים וא"ר דס"ל שאף אם כבר קראו בציבור מ"מ יש לחזר אחר עשרה, ומ"מ גם בזה אם יש טורח רב יש להסתמך על הרמ"א והחזו"א (א"ח סימן קנח סק"ב) שא"צ לחזר אחר עשרה אם כבר קראו הציבור. וע"ע בזה בשו"ת נהרות איתן ח"א סימן עג במש"כ לדון אם באשה שייך הדין של ברוב עם הדרת מלך.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

ואם נמצאות בעז"נ ראה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (ח"ט עמ' פג) שנשאל בזה, האם שייך ברוב עם הדרת מלך, וענה שאין שייכות.

האם במנין של נשים יש את הדין של ברב עם הדרת מלך

ויש לדון עוד האם במנין של נשים שייך את הדין של ברוב עם הדרת ולכן יהיה עדיף שנשים ישמעו המגילה במנין של נשים. הנה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (ח"ט עמ' כח אות עד) הו"ד הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א שנשים עדיף שישמעו קריאת המגילה במנין של נשים מלשמוע בביתן ביחידות, דאף בציבור של נשים יש ענין של פרסומי ניסא. ע"כ. וכן הובא שם בעמ' פג, דעת מרן הגר"ח"ק שאם יכולים יקראו ברוב עם. וכן הובא דעת מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל בגליון אליבא דהלכתא (גליון ק"א עמ' מ"ה טור א') דנשים עדיף שישמעו קריאת המגילה במנין של נשים מלשמוע בביתן ביחידות, דאף בציבור של נשים יש ענין של פרסומי ניסא. וכן מוכח ממשי"כ הביא לעיל מהאמרי יעקב.

אולם באליבא דהלכתא (שם) הו"ד מרן בעל המשנה הלכות זיע"א שראוי לא לעשות כלל מנינים לנשים לקריאת המגילה, אלא יבואו לקריאת המגילה לבית הכנסת, או שבעלה יקרא לפניה בבית ביחידות. יעו"ש. וראה עוד בסי' יבקשו מפיהו (פורים ח"א פרק ב' סעי' ג', עמ' פ"א) שהביאו בשם מרן הגר"י"ש אלשיב זצוק"ל שיש לדון אם עדיף שנשים ישמעו קריאת המגילה בבית הכנסת במנין של נשים או יכולות אפילו לכתחילה לשמוע קריאת המגילה בביתן ביחידות.

ואסיים בברכה לכת"ר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוציא עוד עשרות ספרים בהלכה, בכל חלקי התורה.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

מו"צ בבית ההוראה בראשות הגר"ע פריד שליט"א

פה עיה"ת בני ברק

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

חיוב ושמח את אשתו בשנה ראשונה שהשנה מעוברת

בס"ד

ט' שבט תשפ"ג

לכבוד הרה"ג משה בוטון שליט"א

במה ששאל בזה"ל: נסתפקתי במצוות שנה ראשונה של נישואין היאך מונים, האם מי שהתחתן קודם חודש אדר דהאי שתא שנתו י"ג חודש, עייכ שאלתו.

הנה בשדי חמד ח"ה מערכה נ' כלל נב הביא מספר אברהם אזכור שהסתפק האם יש חיוב ושמח בשנת העיבור י"ג חודש יעו"ש, וכתב שם שנראה מדברי הזוה"ק בפרשת כי תצא דף רעז ע"ב שצריך שיהיה רק י"ב חודש וז"ל: מצוה זו היא היא שחתן ישמח את אשתו שנה אחת כמו שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת, ואלו הי"ב חדשים הם משלה, א"ל הכלה התחתונה זוכה בהם משלה משורשה שהיא הכלה העליונה שהיא השכינה כי הכלה העליונה שהיא השכינה נקראת שנה ואין כלה נקראת אלא בי"ב חודשים דכתיב ועש את הים עומד על שנים עשר בקר, שהם י"ב מלאכים, והואיל ואין תיקון הכלה העליונה אלא באלו י"ב מלאכים לכן צריך החתן לשמח את הכלה התחתונה ולקשט את ביתה שתשמח בו לשמח אותה ואת תיקוניה שהם לבושיה ותכשיטיה שתשמח בהם כעין שהוא למעלה, כי אלו הי"ב מלאכים משמשים את השכינה בי"ב חדשי השנה עכ"ל.

ועוד כתב להוכיח כן ממש"כ בחינוך מצוה תקפ"ב שהטעם המצוה הנ"ל להרגיל עמה, וכתב שנראה שסגי בי"ב חודש וכתב שם שאין לומר שלא ישתנה הטבע יעו"ש, וכתב שם שלמעשה קשה להוציא דין ע"פ טעם יעו"ש.

ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה סימן קנו כתב להביא מש"כ בספר יפה ללב ח"ד אבן העזר סימן סד שכתב בזה"ל: ומאומרו שנה תמימה משמע דאם היא שנה מעוברת חודש העיבור בכלל האזהרה אך ממהש כתב הזוהר ברע"מ דרע"ז סע"ב פיקודא טו דא חתן למחדי

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

באתתיה שתא חדא דכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת, ואינון יב ירחין דהא שנה איהי כלה ולית כלה בר בי"ב ירחין דכתיב עומד על שנים עשר בקר והואיל ולית תיקונא דכלה בר בי"ב איצטריך לחתן לחמדי לה דשי"מ דאף אם היא שנה מעוברת די בי"ב חודש עכ"ל, ומוכח דהוא דין בי"ב חודש, וכן כתב בספר דרך שיחה עמ' תקצח להוכיח מדברי הגמ' בכתובות דף ח' ע"א שאיתא שם מכאן ואילך אי אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא לא, וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפי משמיה דרבא עד תריסא ירחי שתא, ומבואר שאפשר לברך שהשמחה במעונו עד י"ב חודש, וכתב שם ברא"ש פ"א סימן יג שמה שמברכים שהשמחה במעונו משום מצות ושמח את אשתו, ולפי"ז הוכיח הגר"ח"ק שמצות ושמח הוא י"ב חודש יעו"ש, וכן ראה בפסקי תשובה ח"א סימן פ"ז בהגה שמבואר ברמב"ם שנאמר במצות ושמח את אשתו שנהתמימה להורות שנה שלימה ואינו נגמר בר"ה, יעו"ש, והוסיף שם שכן מבואר בחידושי הריטב"א עמ"ס כתובות דף ח' ע"א שאומרין שהשמחה במעונו כל י"ב חודש וכתב הריטב"א משום נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו יעו"ש, הרי שהוא י"ב חודש, וכן מוכח מדברי הירושלמי בסוטה פ"ח ה"ח יעו"ש, וכן נראה בשו"ת כנסת יחזקל סימן סב, ע"ש, ושכן נראה מדברי הרמב"ם. וכן כתב בשו"ת דברי יציב אבן העזר סימן פ"ד ופ"ה, וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' סימן מא אות יג וכתב להוכיח כן מדברי התוספתא בפ"ז דסוטה הלכה טו הבונה בית ולא שהה י"ב חדש וכו' ומדכתוב י"ב חודש משמע שהוא דין י"ב חודש יעו"ש.

וכן יש להוכיח ממה דאמרו בערכין דף לא ע"א אין מונין שנה אלא משעה שמכר שנאמר עד מלאת לו שנה כשהוא אומר תמימה להביא את חודש העיבור יעו"ש, ומשמע שבעינן להא לימוד מיוחד הא לאו הכי הוי י"ב חודש, וכן השיב הגר"ח"ק בקוני עזרת אליעזר פרשת כי תצא ששנה הוא י"ב חודש,

ואמנם בשו"ת חת"ס אה"ע סימן קיט כתב שמצות ושמח את אשתו נוהג שנה ממש עם חודש העיבור יעו"ש ובספר שולחן העוזר סימן יב ס"י סק"ה הסתפק בזה וכתב שאם יש עוד ספק יש להקל יעו"ש, וכן כתב בספר בית חתנים פרק כ' ס"יג בהערה ששמע מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל דהו"ל ספק דאורייתא וספיקא

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

דארייתא לחומרא, יעו"ש, וכן הו"ד הגרנ"ק בספר לקט הלכות המצויות פורים עמ' 67 ע"ש, וראה עוד מש"כ בזה בספר הנשואין כהלכתם ח"ב עמ' תק"ד, ובספר נעימת החיים עניני שידוכין ונישואין עמ' תמוז.

ולמעשה יש לדון בזה מכמה ענינים שדנו הפוסקים מה הדין בשנה מעוברת, לגבי אבילות, לגבי הפסקת אמירת קדיש, עיי' שערי תשובה או"ח סי' תנ"א סק"א לגבי ישון בקנקנים של יין נסך יעו"ש, ועיי' יו"ד סימן נ"ז לגבי טריפה, וביו"ד סימן פ"ד לגבי תולעים, ועיי' שו"ת רב פעחים ח"ב חו"מ סימן י', ועיי' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב מה שדרשו על הפסוק לאל גומר עלי שבשנה מעוברת משתנה הבריאה בפועל וקטנה נהית בת ג' יתר מאוחר יעו"ש, וא"כ ממילא נראה שיש להחמיר בזה ה"ה לגבי שנה ראשונה שבפועל האשה צריכה את הושמח עוד חודש, כיון שהשתנה המציאות, וממילא נראה להחמיר בזה, וכמו שנראה מדברי השדי חמד שהסתפק בזה להחמיר ע"ש.

ותבנא לדינא נראה למעשה להחמיר בזה, מחמת ספיקא דאורייתא לחומרא, ובעינן לחכות י"ג חודשים, ובפרט ע"פ דברי הירושלמי שבשנה מעוברת הטבעים משתנים, אכן בהצטרף עוד ספק יש מקום להקל.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

בדין ברכת שחלק מכבודו בראיית מלכים מדוע לא מברכים על הארמון או בהסרטה

שאלה:

שלום וברכה.

נתקשיתי לענין ברכת 'שחלק מכבודו' בראיית המלכים, הרי הסכמת רוב הפוסקים שאף סומא יכול לברך ברכה זו כל היכא שמרגיש בכבוד המלך, וכמבוי' ממעשה דרב ששת (ברכות נח.) שבירך על המלך אע"פ שהיה סומא, ובברכי יוסף (רכד,ה) כתב יותר מכך, שאף כשרואה את הספינה שבתוכה נמצא המלך, רשאי לברך ברכה זו, אע"פ שיש ביניהם הפסק מחיצה, וכמה פוסקים הביאו דבריו (שערי תשובה ועוד). ובאמת כבר יש שתמהו על הברכ"י, דא"כ יש לברך אף בראיית ארמון המלוכה וכיו"ב.

ובאמת יש להוסיף ולהקשות, שלדברי הברכ"י וסייעתו ה"נ יש לנו לברך בראיית תמונה או הסרטה של המלך או המלכה או משמר המלוכה (כגון באנגליה וכיו"ב), ואע"פ ששאר ברכות הראיה בודאי אין מברכים על תמוה, שאני ברכת המלכים שנתקנה על הרגשת כבוד המלך אע"פ שאינו רואה את המלך עצמו. וצ"ע.

אשמח לקבל תשובת כת"ר,

בברכת התורה

מרדכי קוט

תשובה:

בס"ד

שבט תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי מרדכי קוט שליט"א במח"ס רבים ירושלים

שלו' וברכה

קבלתי שאלתו,

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

י"ל בסומא דאף שעתה אינו רואה, מ"מ הא גופא הוא נמצא בתוך מעמד שהמלך נמצאף ולכן יכול לברך, דומיא דסומא שכנגדו ערוה כמבואר באו"ח סי' ע"ט.

אך בראיית ארמון המלוכה יש כאן כבוד, אבל אין כאן את המלך בעצמו, והעיקר הוא במלבושים, עיין שו"ת נבחר מכסף להרב המוסמך הגאון הגר"י פינטו ז"ל בעהמ"ח פירוש הרי"ף על העין יעקב בסימן ג' דשדא נרגא ומגביל חיוב הברכה בראית מלך, ועל השאלה שנשאל על הרואה את המלך משונה כאחד העם אי מברכין עליו ברכת המלך השיב בזה"ל: נראה שאין מברכין עליו אלא בזמן שרואה המלך בכבודו דדייק לשון הברכה ברוך שחלק מכבודו לבשר ודם ואם הוא מתהלך כאחד הרקים איה כבודו להעריצו, וגם משרז"ל לעולם ירוץ אדם לקראת המלכים שאם יזכה יבחין וכו', ואם אינו רואהו בכבודו מה הבחנה הוא זאת, אלא עיקר הכבוד הוא במלבושיו שהם כבודו של אדם כדאמר ר' יוחנן קרי למאניה מכבודותיה, גם סוסיו ורכבו ובני חילו ההולכים לפני מרכבתו, ובזולת זה לא חל חיוב הברכה ודבר פשוט הוא עכ"ל הנבחר מכסף. וכן בזכור לאברהם (דף כב), וכן הסכים בשו"ת צפיה"ת בדבש (סימן סו), ובשו"ת יהודה יעלה קובו (סימן כה). יעו"ש, וכן הארכת בתשובה במק"א האם אפשר לברך הברכה הנ"ל על מלך מרוקו.

ולגבי הסרטה, י"ל כמו שלא יוצאים ידי חובה בברכות ובשאר דברים, ולא חשיבי ראייה, וגם י"ל שאין כאן סו"ס הרגש שהמלך כאן, ממילא אין מברכים בכה"ג על ראיית המלך.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושאי"ס

פה עיה"ת בני ברק

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

אשר יצר או ברכת המזון, מים אחרונים בנטילת ידים אחרי
 יציאה מבית הכסא – מכתב לקובץ בעקבי שיח חלק ג

בס"ד

טבת תשפ"ג

לכבוד ידידי ורעי הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, ושבת קודש, ושאי"ס וקבצים אשר יצא שמם בעולם התורה וההלכה בכל העולם כולו.

ועתה חננו לבו בס"ד להוציא קובץ בעקבי שיח לעילוי נשמת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, ונתעורר לזה ע"י הגאון המקובל רבי יעקב עדס שליט"א במח"ס דברי יעקב ושאי"ס.

ואכתוב כאן הערה בקצרה על מש"כ בעמי' סג הגאון רבי יעקב שמואל בערגער שליט"א מליקוד שכתב להעיר על מה שהובא בגליון ב' מהגרר"ק האם כשנוטל ידיו אחר הסעודה משום שעשה צרכיו עולה גם למים אחרונים והשיב שכן וכמו שהשיב בספר תורת חיים, וכתב שם לדייק שמדברי הגרר"ק נראה שיכול להמתין מלבדך ברכת אשר יצר עד אחר ברכת המזון דאל"כ חסר סמוך לנטילה ברכה. עכ"ד, ואמנם בעיקר הדין ברכת אשר יצר או ברכת המזון מה קודם, שמעיקר הדין ברכת המזון קודמת, אבל כיון שחוששים שישכח, יש לברך ברכת אשר יצר לפני ברכת המזון.

דהנה כתב ברע"א בהגהות לשו"ע סימן ז' כתב להסתפק בזה בזה"ל: אכל דבר ונתחייב לברך ברכה אחרונה ועשה צרכיו מברך תחילה אשר יצר ואח"כ הברכה אחרונה, מג"א סי' קס"ה סק"ג בשם רש"ל, ואם הטיל מים קודם ברכת המזון צ"ע אם לא יקדים ברכת המזון שהוא דאורייתא או דמ"מ תדיר עדיף, ואפשר דתליא באיבעי דהש"ס בזבחים תדיר ומקודש הי מנייהו עדיף די"ל דאורייתא לגבי דרבנן הוי כמו מקדוש, ופסק הרמב"ם דמקודש ותדיר יכול להקדים איזה שירצה, ועיין צל"ח ברכות ד"ד ע"ב ד"ה ריב"ל וברפ"ת ד"ה שהיין גורם, ובת' נודע ביהודה סי' ל"ט וצ"ע לדינא עכ"ל.

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

ובשו"ת מהרש"ל סימן צז כתב לגבי בורא נפשות או ברכת המזון, וכתב שיש להקדים ברכת אשר יצר מטעם שהיא תדירה יותר, וכתב במטה משה סימן שסה כתב שטעמו של המהרש"ל משום שהברהכ האחרונה של ברכת הנהנין יתכנו שיעברו כמה ימים ולא יצטרך לאומרה, כגון שאוכל ושותה בתוך הסעודה, משא"כ אשר יצר שהיא חשובה ותדירה עכ"ד, והו"ד המג"א סימן קסה סק"ג וכן כתב במשנ"ב סימן ז' סק"ב, וכתב שם במג"א עוד טעם שברכת אשר יצר אין לה שיעור משא"כ ברכה אחרונה, יעו"ש, ואולם ביעב"ץ במור וקציעה סימן ז' כתב

ובהליכות עולם חלק א' פרשת ויצא אות ה' כתב, להסתפק בהנ"ל וכתב שהיה דעת שברכת המזון תדיר ומקודש וכיון שהיא ברכה מן התורה וקודמת לאשר יצר, ומכיון שרוב האחרונים ס"ל דמצוה דאורייתא יש לה דין קדימה על מצוה דרבנן הכא נמי ברכת המזון קודמת לאשר יצר, ויעו"ש שכתב שיש מקום לומר שעדיף להקדים אשר יצר לברכת המזון משום דחשיבן ששידכח ברכת אשר יצר, לכוון נכון יותר להקדימה משום שהוא ברכה קצרה פסיק שדי לה יעו"ש. וכן כתב בספר חידושים וביאורים ברכות או"ח סימן כא סק"ט.

וממש"כ בספר רוח חיים להגר"ח פאלאג'י סימן ז' סק"א כתב, לענין השאלה אם אכל מפירות שבעת המינים ונצרך לנקביו שמברך אשר יצר ואח"כ ברכה מעין שלוש, וכתב שם בזה"ל: ומכל שכן אם אכל משבעת המינים דיש אומרים דטעונים ברכה לאחריהם במקומם כמו שכתב מרן לקמן בסי' קפ"ד ס"ג ע"ש וא"כ כשיצא מבית הכסא דתיכף נטל ידיו הרי חל עליו חיוב ברכת אשר יצר וברכה אחרונה שבעת המינים אינו חל עליו כי אם עד שילך וישב במקום שאכל והוא פשוט עכ"ל, וא"כ י"ל דה"ה ברכות המזון שיש לברך במקומם כמבואר בשו"ע סימן קפד ס"ט.

ובשו"ת שביבי אש ח"א סימן קטז כתב להסתפק בדין ברכת המזון ואשר יצר הי מניהו קודם, וכתב שם שמ"מ לפי דברי הרע"א היכא שלא אכל שיערו שביעה רק שיעור כזית בלבד שבכה"ג אינו חייב בברכת המזון אלא מדרבנן בלבד שבכה"ג פשיטא שעליו לברך ברכת אשר יצר יעו"ש. ולמעשה שם הסיק לדינא: ולענ"ד נראה בהכרעת

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

הדברים בזה דבגוונא דאכתי לא נטל ידיו לברכת המזון מסתבר טפי להקדים ברכת אשר יצר והטעם הוא משום דנראה דחלוק הוא זמן חובת ברכת אשר יצר לבין זמן ברכת המזון דברכת המזון חייל עליה רק לאחר סיום וגמר האכילה וכל זמן שלא נטל ידיו אכתי לא נסתיימה האכילה משא"כ ברכת אשר יצר חייל עליה לאלתר לאחר עשיית צרכיו ולכן בודאי דמברך תחילה ברכת אשר יצר ובאמת לאחר שנטל ידיו ונאסרה עליו המשך האכילה ובכך נסתיימה אותה הסעודה באמת מסתבר דעדיף טפי שיברך תחילה ואחר כך יאמר ברכת אשר יצר כנלענ"ד בס"ד אמנם מצאתי כעת בשו"ת שלמת חיים או"ח סי' קכ"א דנקט לברך תחילה אשר יצר ומשמע מדבריו דאף לאחר נטילת מים אחרונים דינא הכי וצ"ע עכ"ל, וראה עוד מש"כ בכל דיני ברכת המזון בקובץ באר התורה מס' קפו.

ובעיקר דברי הגר"ח"ק שמועיל הנטי"י גם למים אחרונים, כידוע הגריש"א חלק ע"ז, וכן נראה לפי הקבלה, ואמנם לדינא אין צריך ליטול ידיו שוב למים אחרונים, וכן שמעתי ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א לדינא.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף, פסקים והוראות, ושא"ס

מו"צ בבית ההוראה בראשות הגר"ע פריד שליט"א

פה עיה"ת בני ברק

קובץ באר התורה (רח) פרשת משפטים

הוספות לבאר התורה רז

בעניין לבישת עניבה אדומה לאיש עיין בשו"ת אבני דרך יב, קנו לגבי שמיעת שירים מזמרים ששרים במעורב, השיב לי בזה מרן הגרש"א שטרן שליט"א שבודאי שראוי להחמיר בזה ובכיוצ"ב

הוספה בדין ברכת ברוך שפטרני מחכם אחד שליט"א

מרגלא בפומיה בדרשות בר מצוה, דלכאורה ראוי להבין מדוע מברך האב "ברוך שפטרני", והלא מוטל עליו עדיין חיוב לחנך את בנו גם אח"כ, שבגמ' נחלקו אם האב מכה את בנו עד כ"ב שנים או עד כ"ד שנים, ועכ"פ זהו רק לעניין להלקותו אבל עצם חובת חינוך נשאר גם אח"כ, וא"כ על מה אומרים ברוך שפטרני, והלא אדרבה עד עכשיו אם הבן היה נכשל בעבירה היה נזקף על האב רק חטא דרבנן, ועכשיו שנעשה גדול, הרי האב מתחייב בחינוך כלפי מצוות דאורייתא, וא"כ עונש האב כפול. ותירץ בזה דעד עכשיו לא היה לאב סיוע מבנו, אבל עכשיו שבנו קיבל יצר טוב, נעשה הבן שותף לאב, ונפטר האב מהעול היחידי המוטל עליו, ונעשה שותף יחד עם בנו במלחמת היצר. ופירש עפ"י בדרך חידוד דמשו"ה אין מברכים בשם ומלכות על ברכה זו, ומשום דלא ידעינן אם באמת יעזריהו הבן ואז באמת שמחה היא לו, או להפך שלא יעזרהו ואז צער הוא לו, שנעשה יותר גרוע.